

Forskerforum

TIDSSKRIFT FOR FORSKERFORBUNDET

GÅ DIT DET BRENNER

Akademisk skriving har blitt et pliktløp med trange rammer. En ny generasjon vil skrive på egne premisser.

SIDE 12-19

Lat oss rasle med pennane

Er akademisk skriving prega av rituell knebøying og hemmande formkrav?

FOTO: ERIK NORRUD

Fyrst når orda er festa til arket er tanken erkjent. Det kan kjennast himmelstormande. Det du visste frå før har vorte endra eller utvida.

Skriving, altså. Ein metafor eg iallfall trur eg har laga sjølv, er slik: Du har eit stoff, eit innhald, du vil ha fram, og for deg er det *rundt*. No skal du gje det ei form som er forståeleg for andre, og sjå for deg den vanlege teksten: *rektangulær*. Å, for eit strev å finne forma.

Ein mistar noko når rundingen skal verte eit rektangel, men ei viss tilpassing er nødvendig. Fagfellane, og i beste fall ein del av omverda, skal kunne forstå og bygge vidare på det du skriv. Dersom fagtradisjonen er eit byggesett av rektangel, passar den runde teksten din dårleg inn. På den andre sida: Er den gamle kunnskapen, som du skal bygge vidare på, så uttømmende og djup som mogeleg? Her har tusenvis av forskarar før deg pressa det runde materialet sitt inn i ei rektangulær form. Borte er dei runde kantane, og inn har det kome vinklar. Om lag så vanskeleg er det å kommunisere og å få kunnskap til å vekse.

Eg kan peike på to tendensar i akademisk skriving dei siste åra, og for dei bae gjeld at standardane i naturvitskap har spreidd seg til

humaniora og samfunnsvitskap. Eg presiserer fyrst som sist at eg ikkje her går til noko åtak på naturvitskap, men problematiserer forskuingane i skrive- og publiseringsskikk: For det fyrste har IMRaD-modellen (introduksjon, metode, resultat og diskusjon) for artiklar vorte ein mal i mange fag og tidskrift. For det andre har nettopp artikkelforma vunne terreng på kostnad av andre sjangrar, som monografien. Ein stor del av ph.d.-avhandlingar i dag er bygd opp av artiklar. Ei drivkraft her har vore teljekantsystemet som nok mange har røynt at gav betre utteljing for å skrive korttekstar enn bøker.

Då eg studerte historie, var det mange som prenta inn i meg at Jens Arup Seip er ein stor stilist. Kor mange forskarar i dag er det som har eit renommé ikkje berre for kva dei har funne, men òg for den glitrande forma dei har presentert funna i? Når forskingssamfunnet skal definere om eit prosjekt er (støtte-)verdige, er kvalitet og relevans dei vanlege kriterier. Men har *tekstleg kvalitet* relevans?

Noreg har mange forskarar som tek for-

midlingsoppdraget alvorleg og skriv faglege bøker for eit breiare publikum. Bokmeldingane her i bladet er dominert av slike utgivingar. Men korleis er speleromet og respekten for stilmedvitne tekstar i akademiske sjangrar? Ein bokmeldar her i bladet hadde ein gong ei innvending mot at ei fagbok var for lite formidlande. Du kan ikkje bruke det som argument, sa eg, etter å ha granska boka nærare, for boka gav seg ikkje ut for å vere tilpassa eit breiare publikum. Eg forstår det, sa meldaren, men ein treng ikkje skrive kjedeleg for fagfellesskapet heller.

Også her i Forskerforum står vi på skuldrene av tidlegare arbeid, stundom våre egne artiklar. Eg vil trekkje fram eit intervju med sakprosaprofessor Anders Johansen i nr. 6/24. Han kalla mykje av den akademiske skrivinga for formelprodusert, med teoridel, metodekapittel, og opprømsing av funn: «Mykje er rituell knebøying, ikkje ei verkeleg mobilisering av intellektuelle ressursar for å kaste lys over ei sak.» Han meinte at det er mykje som ikkje let seg gripe av det konvensjonelle fagspråket, at fagomgrep er tankereiskapar, men ikkje alltid «dei skarpaste reiskapane.» Johansen knyter skriving og erkjening tett saman: «Det er ikkje slik at vi først finn ut noko og så skriv det ned. Når vi famlar etter orda, er det ein måte å presse fram forståing på.»

Fridomen i å presse og utvide sjangrar kan òg kome på avvegar. Sjølv er eg allergisk mot ein del frisk skriving som vippar over i noko sjølvoppteke og buldrande. Disiplinar kan vere disiplinerte. IMRaD har noko å tilby som er vanskeleg å erstatte.

I hovudsaka i dette nummeret (side 12) får tre svært tekstmedvitne forskarar kome til orde om akademisk skriving. Eg trur dei har sams at dei finn betre vekstvilkår for tanken når dei utfordrar sjangerkrava.

Kva tykkjer de, skrivande lesarar? Vi har spalteplass å freiste med for kronikkar og innlegg, demonstrert i dette nummeret ved at plassen for dette stoffet står tom. Slik kan vi ikkje ha det i eit forskerforum. Så kom igjen. Rasle med pennane.

Kjetil A. Brottveit
Redaktør

«Ein treng ikkje skrive kjedeleg for fagfellesskapet heller.»

12 Grenser for tekst

Rammene for akademisk skriving kan være trange. Hvordan kan de utfordres?

22 Fortidens speil

Ketil Slagstad har skrevet om samfunnets møte med aidsepidemien. Nå vil han bruke medisinhistorien til å kaste lys over transdebatten.

26 Tomrommet etter Twitter

Faglige nettverk, tips, impulser og kritikk, samspill med storsamfunnet: Mye av dette fant forskere i Twitter. Hva skal de gjøre nå?

4 Klima for nye tanker

Fagforeninger kan kanskje tenke på andre goder enn bare lønn. Det sier Kjellrun Hiis Hauge, professor i klimadanning og bærekraft.

6 Lønn for eldre

Mange vitenskapelig ansatte fortsetter sitt faglige virke som pensjonister. Hvilke vilkår skal gjelde? Forvaltningsorganet Sikt ønsker avklaring.

7 Museer uten faglitteratur

Museumsansatte går omveier for å få lest faglitteratur. Man melder seg opp på et fag ved universitetet, eller spør noen som jobber eller studerer der, forteller Fredrik Bjønnes ved Vestfoldmuseene.

8 Fortsatt lukket tilgang

Forskingsamfunnet betaler dyrt for tilgang til vitenskapelig publisering. PRIO-direktør Henrik Urdal ønsker støtte til de fagmiljøbyggende, forskerdevne tidsskriftene.

FASTE SIDER

- 9 News in Brief
- 10 Innland
- 20 Utland
- 30 20 nøtter
- 31 Ti kjappe
- 32 Bøker
- 34 Tilbakeblikk
- 35 Gjesteskribenten
- 37 Informasjon fra Forskerforbundet

Forskerforum

Nr. 2/2025 – 57. årgang

FAGBLAD OM FORSKNING OG HØYERE UTDANNING

Forskerforum arbeider etter Vær Varsom-plakatens regler for god presseskikk. Den som mener seg rammet av urettmessig publisering, oppfordres til å ta kontakt med redaktøren. Pressens Faglige Utvalg (PFU) er et klageorgan oppnevnt av Norsk Presseforbund som behandler klager mot mediene i presseetiske spørsmål opp mot Vær Varsom-plakaten. Norsk Presseforbund: pfu@presse.no. Forskerforum er medlem av Fagpressen.

UTGIVER: Forskerforbundet, Postboks 1025 Sentrum, 0104 Oslo. Tlf 21 02 34 00

ANSVARLIG REDAKTØR: Kjetil A. Brottveit, kjetil.brottveit@forskerforum.no REDAKSJONSSEKRETÆR: Julia Loge, julia.loge@forskerforum.no

JOURNALISTER: Lina Christensen, lina.christensen@forskerforum.no (permisjon) | Ida Eritslund, ida.eritslund@forskerforum.no
Kjerstin Gjengedal, kjerstin.gjengedal@forskerforum.no | Asle Olav Rønning, asle.olav.ronning@forskerforum.no

KONTAKT REDAKSJONEN: redaksjonen@forskerforum.no

ANNONSER: Salgsfabrikken v/Marie Fjeld. E-post: annonser@forskerforum.no. Tlf: 91 90 35 97

DESIGN: Concorde. TRYKK: Ålgård Offset. ISSN 0800-1715. Opplag: 21 860

– Løn er elefanten i

BEREKRAFT Korleis kan fagforeiningar jobbe med berekraft? I førre nummer kom det fram at tillitsvalde ofte tykkjer mandatat for å ta opp berekraftsspørsmål lokalt er uklart. Samstundes løfta tidlegare nestleiar i Forskerforbundet, Kristian Mollestad, tanken om at det kanskje er på tide å bruke trepartssamarbeidet til å kjempe for andre gode enn høgast mogleg løn, som driv eit ikkje berekraftig forbruk.

Berekraftig idédugnad

– Eg meiner at Forskerforbundet treng ein idédugnad. For dette er jo komplekst, ulike interesser skal vegast mot kvarandre, seier Kjellrun Hiis Hauge.

Ho er professor i klimadanning og berekraft ved Høgskulen på Vestlandet (HVL), og har lokalt prøvd å lansere forslag til korleis forbundet kan jobbe med berekraft. Forslaga inkluderer til dømes:

- Skape kultur for å unngå eindagsmøte og for å reise mindre, langsamare og meir berekraftig
- Påverke sektoren til å investere i skikkeleg utstyr til digitale konferansar
- Kjempe for at småbarnsforeldre får høve til å jobbe sekstimarsdag med full løn
- Kjempe for andre gode som ikkje aukar kjøpekrafta, som fleire velferdsdagar for å utføre omsorgsoppgåver

– Forslaga vart til som ein reaksjon på at vi stadig blir minna om å finne gode argument for at vi fortener høgare løn. Men vil vi eigentleg auke kjøpekrafta når vi ligg aller høgast i privat forbruk? Fagforeiningar har vore viktige for å kjempe for arbeidsstokkens gode og for rettferd, men kanskje vi kan tenkje på andre gode enn berre løn, seier ho.

Redusert arbeidstid

Innspelet får full støtte frå Hanno Sandvik, forskar ved Norsk institutt for naturforskning (NINA).

– Fagforeiningar kan jobbe med berekraft på mange måtar, men eg tykkjer lønspolitikken er den store elefanten i rommet, seier han.

Som lokallagsleiar i Forskerforbundet ved NINA har han løfta tanken om å kjempe for til dømes redusert arbeidstid. Dei har mellom anna fått lokalt gjennomslag for at ein skal kunne søke om redusert stilling også utan at det ligg føre sosiale grunnar som

sjukdom eller omsorgsoppgåver.

– Vi som jobbar ved NINA, forskar jo på berekraftsspørsmål dagleg, så mange er veldig medvitne om det. Dei fleste hos oss tykkjer dei tener godt, og er ambivalente til lønsauke – vi har til dømes fleire som er kvalifiserte til å vere seniorforskarar, men som er heilt nøgde med å sitte som forskar II og ikkje søker opprykk, seier han.

Lokallaget har diskutert om ein i lønsforhandlingane kunne stilt krav om eit par ekstra feriedagar eller kortare arbeidsdagar mot å krevje mindre lønsauke.

– Vi tenkte også på om det er nokre grupper vi burde starte med, og småbarnsforeldre peikar seg ut. Så vil nok nokon seie at det er urettferdig i forhold til andre grupper, men det gjeld jo dagens tilkjempa ordningar også. Sjukeløn er urettferdig i forhold til dei som alltid er friske. Men éin stad må ein byrje, seier han.

Må få ned forbruket

Sandvik deltok på sitt første representantskapsmøte i Forskerforbundet i november 2024. Møtet vart innleia med eit foredrag av Bjørn Samset ved Cicero, som snakka om klimakrisa.

– Han nemnde tre punkt vi må jobbe med om vi vil unngå katastrofe: få ned utsleppa, tilpasse oss eit endra klima og få ned forbruket. Eg tenkjer at Forskerforbundet medverkar til dei to første punkta gjennom forskinga medlemmane utfører. Men som fagforeining er vi med på å forverre det siste punktet gjennom fokuset vårt på lønsauke, seier han.

Sandvik foreslo difor ei lita endring i arbeidsprogrammet: å gjere «løns- og arbeidsvilkår» om til «arbeids- og lønsvilkår».

– Det kunne gje eit bitte lite signal om at løn kanskje ikkje er det viktigaste. Det er andre ting, som jobbtryggleik eller forskingstid, eg

■ Mange småbarnsforeldre er i tidsklemma. Ragnhild Hiis Hauge luftar om sekstimarsdag for denne gruppa kan vere eit alternativ til høgare løn.

rommet

Fleire tillitsvalde spør om Forskerforbundet bør medverke til høgare forbruk. Men lønspolitikken er ikkje open for diskusjon, seier Steinar Sæther, leiaren i forbundet.

FOTO: KJERSTIN GJENGEDAL

– Eg tenkjer at meir tid til å gjere viktige ting for seg sjølv, familien og samfunnet ville vere eit vel så stort gode som større kjøpekraft, seier Kjellrun Hiis Hauge.

FOTO: NINA

– Om klima- og naturkrise får halde fram, er økonomisk og sosial berekraft ein illusjon. Der meiner eg Forskerforbundet kan ta ei større rolle, seier Hanno Sandvik.

FOTO: JULIA LOGE

– Målet vårt i lønssoppgeret er å sikre medlemmane våre deira rettmessige del av lønsveksten, seier Steinar Sæther.

og mange andre er opptekne av, seier han.

Men forslaget fall mot 80 prosent av stemmene.

– Så 80 prosent av medlemmane tykte den vesle endringa var altfor stor. Det er skremmande, meiner Sandvik.

Kjellrun Hiis Hauge fortel at Unio-streiken

i juni 2024 fall saman med ein internasjonal sommarskule der eit hundretals ph.d.-kandidatar frå heile verda kom til Bergen for å delta på kurs i spørsmål som gjeld globale utfordringar. Sjølv hadde ho ansvar for eitt av kursa.

– Her har vi altså folk frå Afrika og Asia som har fått økonomisk støtte for å kome hit, og så møter dei eit amputert program fordi fleire av oss er tekne ut i streik for høgare løn. Det var så absurd og flautt, seier ho.

Vil ikkje endre strategi

– Spør du om det er lurt å ta spørsmålet om kor høg lønsvekst som er berekraftig, inn i lønsforhandlingane no, så er svaret vårt eit krystallklart nei, seier Forskerforbundets leiar, Steinar Sæther.

– Det er dokumentert at ein stor del av medlemmane våre jobbar godt over 45 timar i veka, utan å bli skikkeleg kompenserte for det. Det ville verke uansvarleg om vi i lønsforhandlingane ikkje har fokus på å sikre medlemmane våre deira rettmessige del av lønsveksten.

Han er likevel samd i at trepartssamarbeidet kan utnyttast betre i arbeidet med berekraft, slik fleire etterlyste i førre utgåve av Forskerforum.

– Vi kan medverke både på arbeidsplassane og i vår eigen organisasjon, ved å løfte klimasaka, redusere miljøfotavtrykket og få til raskare omstilling til grøn teknologi. Det er også viktig å arbeide for sosial berekraft. Men når det gjeld løn og tariff, er det ukløkt å endre strategi no, seier han.

– Jobb systematisk

I mellomtida ligg det moglegheiter for å jobbe med berekraft i partssamarbeidet. Gun Hafsaas er forhandlingssjef i Spir, eit forbund etablert i 2025 etter samanslåing av Presteforeningen, Diakonforbundet og Kirkelig Undervisningsforbund. Ho leier

forhandlingane for Unio i det kyrkjelege tariffområdet og fortel at Presteforeningen før samanslåinga jobba aktivt i fleire år med å få klima og berekraft inn i tariffområdet.

– Vi fekk inn ei formulering i formålsparagrafen i hovudavtalen om at partane erkjenner at verda er i ei klimakrise, og ser det som sitt felles ansvar å verne om skaparverket og livsgrunnlaget for framtidige generasjonar, seier ho.

Hovudavtalen seier også at partane jamleg bør drøfte tiltak som betrar klimapåverknaden i verksemda. I etterkant av endringane er fleire særavtalar blitt reforhandla.

Særleg den reviderte særavtalen for reise-regulativet gjev lokale tillitsvalde større rom enn før for å innføre utsleppsreducerande tiltak i samarbeid med arbeidsgjevaren. Til dømes opnar avtalen for å ta i bruk kilometergodtgjersle for bruk av sykkel og elsykkel.

– Dette var forslag som vart utarbeidde av eit partssamansett utval med medlemmar frå både by og land. Lokalt har ein jo ulike behov og moglegheiter, seier Hafsaas.

I arbeidet har ein vektlagt at klimatiltak må innehalde både gulrot og pisk:

– Fjernar du ein gratis parkeringsplass for tilsette, må du vurdere tiltak som å lage tørr og god sykkelparkering. Ein kan ikkje berre fjerne gode, ein må gje noko også, seier ho.

Hennar råd til andre tillitsvalde som vil jobbe med berekraft, er å vere systematisk og realistisk i arbeidet, ikkje berre kome med slagordprega, overordna krav.

– Berekraftsutvalet i Presteforeningen gjekk inn og las avtaleverket og prøvde å finne konkrete stader der ein kunne få inn tekst. Og ein skal hugse at dersom arbeidsgjevaren er positiv, kan ein få til mykje lokalt. Det viktige er at arbeidet er forankra hos medlemmane, seier Hafsaas.

♦ AV KJERSTIN GJENGEDAL

FOTO: GORM KALLESTAD / NTB SCANPIX

Ber om avklaring om pensjonistlønn

Hvor mye kan pensjonister i staten egentlig jobbe, og hva kan de gjøre? Sikt ber om avklaring.

PENSIJONISTER Ved Fagsenter for seniorer ved Oslomet er det stille. Utenfor er det hálke, slaps og tåke, og ikke så mange pensjonister som har våget seg ut på glatten. Men helt stille er det ikke. Det knatrer i tastaturer, en printer durer, og noen prater om is, beinbrudd og føret.

– Det er slitsomt å bli gammel og ta slike hensyn, kommenterer Knut Halvorsen til Jannicke Heyerdahl-Larsen.

I gjennomsnitt jobber de vitenskapelig ansatte ved universiteter og høyskoler til de blir 67,2 år, viser tall Forskerforum har fått fra Nav. Av de nesten 200 yrkesgruppene i Navs statistikk er det bare bønder, politikere og musikere som står lenger i jobb enn universitetslærerne.

Mange har god helse og ønsker å jobbe lenger enn den statlige aldersgrensen på 70 år. For dem kan en pensjonistlønn som ikke fører til redusert pensjon, være et alternativ når de utfører oppgaver for universitetet.

Forskende pensjonister

De fleste på fagsenteret jobber ulønnet med å skrive, takknemlige for å beholde kontorplassen, datatilgangen og den faglige tilknytningen.

Knut Halvorsen har vært pensjonist i snart 14 år. I årene rett etter at han ble pensjonist, var han med på et internasjonalt forsknings-

prosjekt og fikk pensjonistlønn, men nå er det snart ti år siden.

– Jeg var professor og hadde en blanding av undervisning, veiledning og forskning. Så kuttet jeg ut de to første, og fortsatte med forskning, men på litt andre områder enn det jeg hadde hatt som min hovedinteresse, forteller Halvorsen.

To dager i uken har han kontor plass her og jobber med å skrive enda en bok.

– Alle lykkestudier viser at det viktigste er å holde på med et prosjekt som gir mening, enten det er å holde seg i form eller skrive på en bok, sier Halvorsen.

Uro for avkorting

Henvendelser til Forskerforum og brev til departementene som Forskerforum har fått innsyn i, viser at det er mange spørsmål om pensjonistlønn. Noen av dem er enkle å besvare, som «skal utføre få pensjonistlønn?», der svaret er nei, det er det bare alderspensjonister som skal få, utføre skal få vanlig lønn, eller «kan universitetene hyre pensjonister som billig arbeidskraft til å vurdere masteroppgaver?», der svaret også er nei, for slikt arbeid skal pensjonister også få honorar.

Andre spørsmål er mer åpne for tolkning. Nå har Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør, sendt spørsmål til Digitalise-

rings- og forvaltningsdepartementet om hvordan kravene som stilles til pensjonistlønnen, skal tolkes. Sikt skriver i brevet at de er bekymret for at en feiltolkning kan føre til redusert pensjon, som så arbeidsgiveren må ta det økonomiske ansvaret for. Brevet er foreløpig ikke besvart.

Hvor mye, hvor lenge

«Hvor lenge kan kortvarig arbeid pågå?» spør Sikt. Kan man, som Halvorsen og flere andre Forskerforum har vært i kontakt med, være fast tilknyttet et flerårig prosjekt?

«Hva ligger i tilfeldig arbeid?» spør Sikt. Kan man ha en fast stillingsprosent, eller bare løse enkelttimer?

«Hva ligger det i at det ikke kan være videreføring av tidligere arbeidsforhold/stilling?» spør Sikt. Noen fortsetter som gjesteforelesere i et par år etter pensjon. Kan en pensjonert professor fortsette å veilede en student og få pensjonistlønn?

Universitetet i Oslo tolker dette kravet som at man må være heltidspensjonist i minst én måned før man kan engasjeres på pensjonistlønn, men uten å si noe om oppgavene som utføres.

Pensjonister i undervisning

«Hva ligger i at oppgaver ikke kan være av fast og varig karakter. Betyr det at det ikke kan inngå oppgaver som er virksomhetens primær oppgaver (undervisning, forskning og veiledning)?» spør Sikt.

Kan man forske? Er det greit hvis man forsker litt for seg selv? Eller hvis man jobber på et prosjekt, siden det har en avklart sluttdato? Kan man undervise, det er jo en fast oppgave så lenge universitetet har studenter?

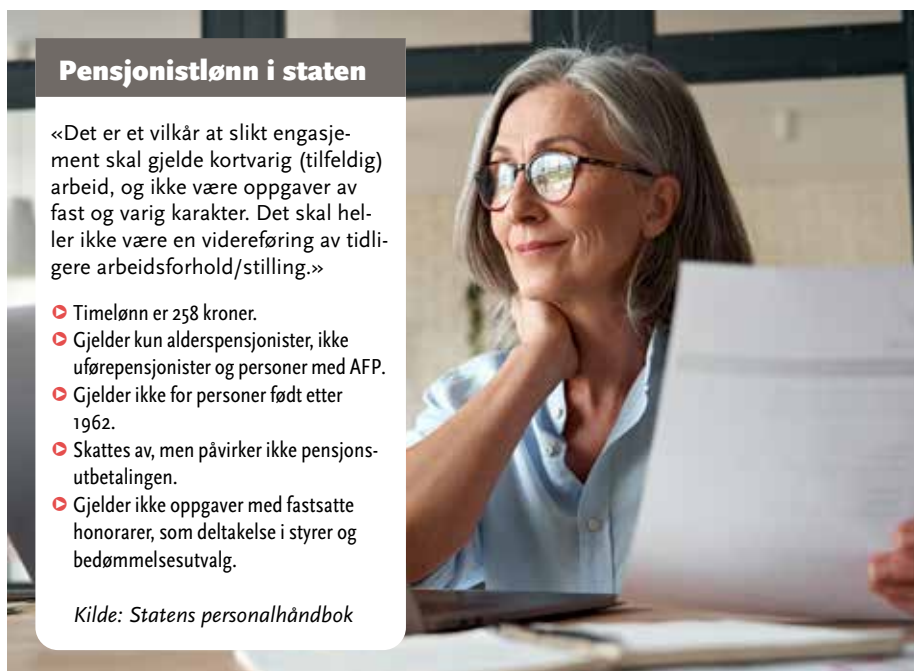
På fagsenteret sitter også Knut Seip, professor i miljøteknologi. 82-åringen stiller på kontoret fem dager i uken og får 15 timer i semesteret med pensjonistlønn. Både lønnet og ulønnet tid går til forskning og skriving. Og selv med litt kortere arbeidsdager registrerte han to vitenskapelige artikler, ett bokkapittel og diverse småting i databasen Cristin i 2024.

Seip mener tiden er forbi for veiledning og undervisning.

– Nei, gamle mennesker skal ikke gjøre det. De blir surrete. Forskning er noe annet. Da sender man inn en artikkel og får den vurdert.

– Så kan andre avgjøre om man har blitt surrete?

– Haha, ja.

Pensjonistlønn i staten

«Det er et vilkår at slikt engasjement skal gjelde kortvarig (tilfeldig) arbeid, og ikke være oppgaver av fast og varig karakter. Det skal heller ikke være en videreføring av tidligere arbeidsforhold/stilling.»

- Timelønn er 258 kroner.
- Gjelder kun alderspensjonister, ikke uførepensjonister og personer med AFP.
- Gjelder ikke for personer født etter 1962.
- Skattes av, men påvirker ikke pensjonsutbetalingen.
- Gjelder ikke oppgaver med fastsatte honorarer, som deltakelse i styrer og bedømmelsesutvalg.

Kilde: Statens personalhåndbok

FOTO: SHUTTERSTOCK

Pålagt å forske, men får ikke tilgang

Fredrik Bjonnes er faglig ansvarlig for ambisiøse utstillinger om vikingtiden. Likevel må han lure systemet for å få lese relevant forskningslitteratur.

FOTO: GEORC AAMODT

■ Midgard vikingsenter skal bli en turistattraksjon og trekke til seg interesserte fra hele verden. Fagsjefen må likevel bruke mye tid på alternative arbeidsoppgaver.

MUSEER Offentlige museer og utstillingssteder i Norge er av Kulturdepartementet definert som kunnskapsinstitusjoner og forventes å være forskningsbaserte i arbeidet med utstillinger og publikasjoner, samt ha forskning som en del av sin kjernevirksomhet. Likevel har ikke de ansatte ved for eksempel Vestfoldmuseene tilgang til databaser for forskning og forskningspublikasjoner, forteller Fredrik Bjonnes, utstillingsansvarlig ved Midgard vikingsenter på Borre og tillitsvalgt for Forskerforbundet ved museene.

– Utfordringen er at museer skal drive med forskning, men uten den nødvendige infrastrukturen og tilgangen til å gjøre det, forteller han.

Med Plan S og åpen tilgang i nær horisont kan det virke som om deling og åpenhet går i riktig retning for norsk forskning. Likevel er det en hel sektor som opplever at de står på sidelinjen.

– Vi har tilpasset oss at det er virkeligheten, og blitt veldig flinke til å få tak i ting, sier han.

– Utfordringen er alt som ligger bak betalingsmur. Det er klart at i en sektor hvor økonomien ikke nødvendigvis alltid er den beste,

– En form for tilgang til forskningslitteratur burde finansieres av staten, sier Fredrik Bjonnes.

FOTO: JOHN ERIK ANDERSEN

er det vanskelig å forsvare stadig å bruke mange tusen kroner på faglitteratur.

Tilgang til Feide

Han peker på at en første løsning på problemet kunne vært tilgang til Feide (Felles Elektronisk IDentitet). Innloggingen til det nasjonale datasystemet med 1,3 millioner brukere dekker hele utdanningsfeltet fra barneskolen til alle vitenskapelig ansatte i universitets- og høyskolesektoren. Ansatte ved museer utenfor

universitetene faller dermed utenfor. For eksempel Nasjonalbiblioteket krever denne innloggingen for store deler av sitt materiale. Feide-innlogging via universiteter og høyskoler gir også tilgang til store, internasjonale

forskningsdatabaser, med høye lisenser som effektivt utestenger små aktører som Vestfoldmuseene og de fleste lignende institusjoner i Norge. En statlig koordinert ordning finnes ikke for sektoren. Men tilhørighet i ABM-sektoren er ikke noe hinder i seg selv, svarer Åshild Berg-Tesdal, kommunikasjonsjef i Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør og ansvarlig for Feide.

– Virksomheter i ABM-sektoren som driver med forskning, kan bli Feide-kunder hvis de ønsker det, sier hun.

– Men Feide er først og fremst en tjeneste for å håndtere trygg og enkel pålogging til ulike tjenester den enkelte virksomheten tilbyr sine ansatte, Feide gir ikke automatisk tilgang til de samme forskningstjenestene som universitetene har tilgang til.

Ikke veldig profesjonelt

Samhandling på makronivå i sektoren eller ei – Bjonnes og hans kolleger opplever i hvert fall en arbeidshverdag preget av oppgaver godt utenfor stillingsbeskrivelsene. Vestfoldmuseenes visjon er Alltid aktuell:

– Det er en helt klar bestilling av at vi skal gjøre forskning, men vi skal også være faglig oppdatert, og når man ikke har tilgang på nye publikasjoner, havner man veldig langt bakpå, sier han.

Han forteller om kreative løsninger for å ta del i kunnskapsfellesskapet:

– Det kan være alt fra kontakt med forskere direkte der man spør om å få tilgang til artiklene de har skrevet, til at man selv melder seg opp til et fag på universitetet for å få innlogging. Eller så snakker du med noen som jobber på universitetet eller selv er student, og spør om de kan hente ut ting fra en database.

Som ansvarlig for utstillinger knyttet til vikingtiden er han del av et forskningsfelt med både bred publikumsinteresse og stort faglig litteratur- og forskningstilfang. Vestfold fylke har en uttalt ambisjon om å bli landets fremste vikingfylke og bygge museer og utstillinger som skal være en destinasjon for turister og tilreisende fra hele verden.

– Det er ikke veldig profesjonelt å sitte som offentlig ansatt og prøve å få tilgang til helt nødvendig litteratur via omveier. Folk er som regel hjelpsomme, men det er veldig kjedelig å være avhengig av det.

Han påpeker også at tilgangen forutsetter et velbygd nettverk, noe som ikke alltid er tilfelle når prosjektene favner utover eget fagfelt.

– Om du jobber på et museum, er det en problemstilling som ofte dukker opp. Plutselig er det en utstilling som har en tematikk du må få tak i, og så har du ikke kontaktene du trenger.

– Hvor dårlig er «dårlig tilgang»?

– Vi har ikke større tilgang til faglitteratur enn hvem som helst blant publikum.

Vestfoldmuseene IKS

- består av en arkivinstusjon, et kunstmuseum, et vikingsenter, Thor Heyerdahl-instituttet, syv kulturhistoriske museer og en samlingsforvaltning for gjenstander og fotografier.
- har ca. 90 ansatte fordelt på de 12 avdelingene, over hele fylket.

➡ AV IDA ERITSLAND

Endrer politikken for åpen tilgang

Det ropes om krise i publiseringssystemet, og politikken for åpen tilgang er i endring. Det kan gi nytt håp til forskerdrivne tidsskrifter.

ÅPEN TILGANG I 2025 er det flere som trekker den politiske og økonomiske støtten til noe av det som har vært grunnleggende virkemidler for åpen tilgang. Kan noen av endringene bringe nytt håp til forskningsmiljøenes egne tidsskrifter, eller går alt til altomfattende plattformer?

Ved PRIO (Institutt for fredsforskning) mener direktør Henrik Urdal at prispresset mot forlagene dyttes over på tidsskriftredaksjoner og tidsskrifteiere, slik at PRIO må grave dypt i egne lommer for å drive tidsskrifter.

– Tidsskriftene er mye mer enn bare tidsskrifter, protesterer Urdal.

Problemfylt Plan S

– Mange kjenner på at hele publiseringmarkedet er i en krise, sier Johanne Raade, bibliotekdirektør ved UiT Norges arktiske universitet og leder av rådet som forhandler

FOTO: UiT

■ – Jeg tror alle ønsker seg tilbake til tiden da det var et tillitsforhold mellom forleggerne og de som publiserte, sier Johanne Raade.

nye publiseringssavtaler med forlagene.

Noen av krisene er nærmest drevet av tiltakene som skulle redde publiseringssystemet, som å bytte ut tidsskriftabonnementer med publiseringssavgift (APC). The Gates Foundation, som blant annet støtter medisinsk

FOTO: JULIA LODGE

■ – Dette er ikke et uløselig problem, sier Henrik Urdal. Han etterlyser gode finansieringsordninger for forskerdrivne tidsskrifter.

forskning, har bedt forskerne publisere med åpen tilgang siden 2016 og dekket publiseringssavgiftene. Men fra 1. januar 2025 vil de ikke lenger dekke slike avgifter. I stedet vil de bruke pengene på å støtte gratis publisering i PLOS One og de andre tidsskriftene publisert av den gigantiske digitale publiseringsskanalen PLOS.

En annen endring er at fra 2025 vil ikke lenger cOAlition S, som sto bak Plan S, støtte publisering-og-les-avtaler (PAR). Koalisjonen mener det er fare for at disse avtalene kan bli permanente, i stedet for at de bidrar til at abonnements-tidsskrifter kan bli helt åpne.

Også den norske strategien om åpen publisering etter 2024 ønsker seg vekk fra PAR-avtaler og publiseringssavgifter. Likevel er det nettopp en PAR-avtale norske institusjoner har fått med storforlaget Elsevier.

– Forhandlingsrådet har vært klare på at PAR-avtaler er problematiske og trolig ikke framtiden, men det er det som tilbys der ute nå. Så da ble det en PAR-avtale igjen i år, sier Raade, forhandlingsrådets leder.

Plattform-publisering

En tredje nyhet i 2025 er at Forskningsrådet og ni andre forskningsfinansierer går sammen om å støtte Open Research Europe (ORE), en felles plattform for åpen publisering der det er gratis både å lese og publisere. I likhet med PLOS-tidsskriftene dekker ORE alle fagfelt.

Men Urdal ved PRIO mener at plattformer som PLOS og ORE ikke kan erstatte de dedikerte tidsskriftene. For når de skal være åpne for alle fagfelt, forsvinner det faglige fellesskapet han opplever rundt PRIOs tidsskrifter.

– Ingen leser PLOS One, man leser enkeltartikler, sier Urdal, selv om han også har valgt PLOS One for å publisere sin forskning.

Faglig fellesskap

Sammen med internasjonale konferanser og foreninger er tidsskrifter en viktig del av å skape et fagmiljø, mener Urdal.

– Tidsskriftene er et internasjonalt nettverk for forskermiljøer som sørger for at man setter noen standarder for hva som er god forskning, sier Urdal.

PRIOs tidsskrifter og andre tidsskrifter med forankring i fagmiljøer har redaktører som kjenner de andre tidsskriftene som publiserer lignende forskning, og de kjenner forskningen godt. Det gjør det lettere for dem å veilede forfatterne videre til annet relevant arbeid.

– Det er kumulativt. Men i de store tidsskriftene, når du har redaktører som ikke har spesialkompetanse på feltet, får du ikke den kunnskapsgenereringen.

Når tidsskriftene er en del av fagmiljøet, er det også større vilje i fagmiljøet til å bidra, både hos arbeidsgivere som må sette av tid til redaksjonelt arbeid, og hos forskerne selv,

som ofte bruker fritid på å lese og kommentere innsendte artikler.

– Man er jo fagfelle for tidsskifter man kjenner og selv publiserer i. Når man har personlige relasjoner til et nettverk og kjenner til redaktører og forfattere, har man et sterkere insentiv for å bidra. Man er med på å forme et felt, man yter ikke bare en tjeneste for et stort, multinasjonalt konsern.

Økonomisk press

Den norske strategien for åpen publisering etter 2024 ønsker seg tidsskriftene tilbake til forskersamfunnene, men Urdal mener sterke krefter trekker i motsatt retning. For hos PRIO merker de også konsekvensene av at forhandlerne presser ned prisene hos forlagene.

– Det presset videreføres på tidsskriftredaksjonene. Det kuttes i midlene som redaksjonene får til rådighet. Det er veldig synlig for de tidsskriftene som driftes av miljøer som PRIO. Hvis vi ikke har noen inntekter fra tidsskriftet, så har vi ikke penger til å drifte det.

Urdal forteller at det koster dem seks til sju millioner kroner i året å drive et tidsskrift, blant annet lønnsutgifter til to fulle redaktørstillinger.

– Nå er vi i sluttforhandlinger om en avtale som gjør at vi ikke får full kostnadsdekning for våre kostnader knyttet til tidsskrifter. Det må dekkes av andre deler av PRIO-budsjettet, sier Urdal.

Kritisk masse

Derfor ønsker han seg at den støtteordningen som finnes for norskspråklige tidsskrifter i humaniora og samfunnsfag, utvides, slik at også internasjonale tidsskrifter av høy kvalitet med forankring i Norge kan gå over til åpen publisering. Slike tidsskrifter, der det er gratis både å lese og publisere og noen andre tar regningen, kalles «diamant».

Men å utvide støtteordninger i dagens pressede økonomi for forskningssektoren er ikke bare enkelt.

– Vi kunne tatt alt vi bruker på PAR-avaler, og brukt det på en diamant-løsning, som støtte til en del av tidsskriftene vi synes er gode. Det er komplisert, men det er en løsning, sier Raade.

I tillegg til Gates Foundation er det noen universiteter som har sagt opp avtalene med de store forlagene og bestemt seg for heller å bruke pengene på å bygge opp diamanttidskrifter. Men de er for få nå til å utgjøre en kritisk masse.

Raade påpeker at universiteter over hele verden har penger til faglitteratur i sine budsjetter.

– Men hvordan det skal snus, det vet jeg ikke. Hvis noen vet, håper jeg de sier fra, sier hun.

◆ AV JULIA LOGE

Changes to the open access policy

● The publishing system for academic research is facing upheaval in 2025. Instead of covering researchers' open access publishing costs, the Gates Foundation will support free publishing in journals like PlosOne on the digital platform Plos, and Coalition S will no longer support publish-and-read agreements. The Research Council of Norway and nine other research funders will together support Open Research Europe (ORE), a free shared platform for open publishing that covers all academic fields.

However, Director of the Peace Research Institute Oslo Henrik Urdal says that Plos and ORE cannot replace dedicated journals as these help foster

international academic networks. Norway's strategy for post 2024 aims to return journals to research communities, but according to Urdal powerful forces are pulling in the opposite direction, with editors facing funding cuts. He thus proposes expanding support for free 'diamond' open access journals to include international journals with roots in Norway.

'Pay is the elephant in the room'

● Several union representatives are questioning whether the Norwegian Association of Researchers (NAR) should be contributing to higher consumption. One of them is Hanno Sandvik, a local union leader and researcher at the Norwegian Institute for Nature Research, where sustainability issues are a daily concern. 'Unions can work with sustainability in many ways, but I think pay policies are the elephant in the room,' he says. Rather than demanding higher salaries, they have discussed locally if shorter

workdays or extra holidays could be an option: 'Most of us think we earn well and are ambivalent to pay increases.'

However, according to NAR's president, Steinar Sæther, pay policies are not up for discussion. He says that many members work well over 45 hours a week without being fully compensated, so it would be irresponsible not to focus on them receiving their rightful share of wage growth. Yet he agrees that the tripartite collaboration could be better used to address sustainability.

Norway below average

● While most Norwegians trust scientists, Norway still comes below average in an international survey, according to the University of Bergen in a press release. On a scale from 1 to 5, where 1 is very low trust and 5 is very high trust, Norway scores 3.52. The average for all the 68 countries in the survey is 3.62. The results have been published in the medical journal Nature Human Behaviour. Norwegians are particularly sceptical of climate scientists; trust in them is actually lower in Norway than it is in Sweden and the US.

New expert group on doctoral education

● Minister for Research and Higher Education Oddmund Hoel (Centre Party) is to appoint an expert group to assess how doctoral programmes meet the needs of the labour market. He announced this at the contact conference held by the Ministry of Education and Research in January. The group will take part in the work on the research white paper. Among other things, it will consider what can be done to encourage more of the international doctoral graduates to remain in Norway, and whether the increasing number of doctorates is driven by societal needs.

TILLIT TIL FORSKERE

NORGE UNDER SNITTET

Mens nordmenn flest stoler på forskere, er Norge under snittet i en internasjonal undersøkelse, skriver Universitetet i Bergen i en pressemelding. På en skala fra 1 til 5, hvor 1 er svært lav tillit og 5 er svært høy tillit, havner Norge på 3,52. Snittet for alle de 68 landene i undersøkelsen er 3,62. Resultatene er publisert i det medisinske tidsskriftet Nature Human Behavior. Det er særlig klimaforskere nordmenn er mer skeptiske til, faktisk er tilliten til dem lavere enn i Sverige og USA.

NASJONALMUSEET

Stopp etter én Fredriksen-utstilling

■ Cecilie og Kathrine Fredriksen, døtre av milliardær John Fredriksen, skulle finansiere fem utstillinger på Nasjonalmuseet. Det ble med bare én. De fem utstillingene i «The Fredriksen Commissions»-serien skulle foregå over en tiårsperiode. Den første foregikk i 2022–23. Nasjonalmuseets direktør Ingrid Rønnesdal oppgir ingen grunn, men bekrefter overfor Dagens Næringsliv at det ikke blir flere. Fredriksen-søstrenes samarbeid med Nasjonalmuseet hadde flere hundre millioner kroner i verdi, men fikk også kritikk blant annet fra Norske Billedkunstnere da det ble kjent i 2019.

FOTO: NASJONALMUSEET/IVAN BANAN

PUBLISERING

Ny avtale med Elsevier

■ Forvaltningsorganet Sikt og forlaget Elsevier har kommet til enighet om en ny publiser-og-les-avtale som gjelder ut året 2027. Avtalen sikrer forskere ved 52 forskningsinstitusjoner åpen publisering i over 2500 av Elseviers tidsskrifter. Ifølge Sikt har forhandlingene resultert i en betydelig prisnedgang, samtidig som alle øvrige vilkår opprettholdes. Lancet og flere andre titler er ikke med i avtalen, der må forskerne fortsatt betale publiseringsavgift.

FOTO: SHUTTERSTOCK

LÆRERUTDANNING

Lager kortere studier

■ I en Nokut-evaluering fra desember støtter både studenter, rektorer og praksislærere omlegging av grunnskolelærerutdanningen fra tre til fem år. Men etter endringen har søker tallene stupe. Universitetet i Stavanger tilpasser seg med å lage kortere tilbud. Nyhetene er et årsstudium i læring og psykologi som senere kan bygges inn i grunnskolelærerutdanningen, og en master på deltid for dem som tok lærerutdanning før den ble femårig i 2017. Det tredje nye lærerstudiet er en profesjonsrettet master med integrert praktisk pedagogisk utdanning. Dette toårige studiet gir både mastergrad og lærerkompetanse på kortere tid enn tradisjonelle løp.

LÆRERUTDANNING

Studenter har klart seg

■ Universitetet i Sørøst-Norge (USN) var ett av flere læresteder som fjernet karakterkravene i norsk og matematikk for å søke lærerutdanning. Resultatet ble at halvparten av kullet på lærerstudiet 1–7 i Porsgrunn kom inn uten dette nivåkravet. Etter ett semester viser statistikken små forskjeller mellom studentgruppene. Snittkarakteren for førsteårs lærerstudenter på USN er C for begge grupper, en noe svakere C for gruppen uten nivåkrav, opplyser universitetet.

ARKIV

Etterlyser dataspill-arkiver

■ Loven tilsier at norske dataspill skal arkiveres for ettertiden på lik linje med bøker og aviser. Men Nasjonalbiblioteket erkjenner at samlingen er liten og ikke representativ. De har kun 27 spill på det utdaterte formatet CD-ROM. Ifølge Nasjonalbiblioteket mangler de også et system for å kunne ta vare på spillbarheten for framtidige generasjoner. – Dataspill er unikt fordi det er en kunstform som skaper samspill mellom folk på en måte film og musikk ikke gjør. Det er dette vi risikerer å miste, sier John Erik Andersen ved Nasjonalbiblioteket.

– Det er ikke spørsmål om teknologien finnes eller skal brukes, men om hvordan den skal brukes best mulig. Her står vi alle overfor store spørsmål, sa Oddmund Hoel på kontaktkonferansen.

ARKIVFOTO: JULIA LOGE

POLITIKK

KI-UTVALG FOR HØYERE UTDANNING

Kunstig intelligens har hatt mer dramatisk påvirkning på utdanningssektoren enn på noen andre deler av samfunnet, sa forsknings- og høyere utdanningsminister Oddmund Hoel (Sp) på Kunnskapsdepartementets kontaktkonferanse i januar. Der lanserte han et nytt utvalg som skal vurdere hvordan KI skal brukes i høyere utdanning. Utvalget skal se på både hvordan en kan sikre tillit til læring og eksamensresultater, og hvordan studentene kan forberedes på KI i arbeidslivet.

POLITIKK

Statsrådens nei

■ I midten av januar sendte Himanshu Gulati fra FrP følgende spørsmål til forsknings- og høyere utdanningsminister Oddmund Hoel: «Mener statsråden at bruken av begrepene 'han/hun' gir uttrykk for en biologisk deterministisk forståelse av kjønn, og/eller at bruken av disse begrepene er en uriktig måte å gruppere kjønn på?» Bakgrunnen var en Nettavisen-sak om en student som strøk på eksamen. Hoels svar er kanskje årets korpsteste på et slikt skriftlig spørsmål: «Eg takkar representanten for spørsmålet. Svaret er nei.»

POLITIKK

Ny ekspertgruppe om doktorgrads-utdanning

■ Forsknings- og høyere utdanningsminister Oddmund Hoel (Sp) vil oppnevne en ekspertgruppe som skal se på hvordan doktorgradsutdanningene trefter behovene i arbeidslivet. Det sa han på Kunnskapsdepartementets kontaktkonferanse i januar. Gruppen inngår i arbeidet med forskningsmeldingen, og skal blant annet se på om økningen i antall doktorgrader er styrt av samfunnets behov, og hva som kan gjøres for at flere av de utenlandske doktorandene blir boende i Norge.

Premieringssystem og statusjag har gjort skriverommet trangt for norske forskere. Kan de utskjelte tellekantene erstattes av en ny romslighet?

Av Ida Eritslund

**Å
SKRIVE
ER
Å
TENKE**

– Å skrive handler ikke bare om kunnskapsproduksjon. Det handler faktisk også om deg.

IBEN BRINCH

En dag leste forsker Helga Eggebø en fagartikkel som fikk henne til å gråte på kontoret. «Mamma fikk demens», sto det i første setning. Grepet av teksten skrev hun om den på bloggen sin. Refleksjonen hennes ble plukket opp av debattredaksjonen i Bergens Tidende, og snart var den 'gått viralt' og er lest av 50 000 personer til nå. Hun undret:

«Dei tekstane eg har skrive for å vera smart og bli kjend, har fått skuffande lite respons», skrev sosiologen og aldersforskeren ved Nordlandsforskning og luftet frustrasjonen – eller lettelsen – i Forskerforums spalter før jul. Med artikkelen om demens var noe annerledes. «Fleire har kontakta meg direkte og fortalt at dei har blitt djupt rørte av teksten», skrev hun. Var det mulig å være forsker og i tillegg nå ut på en mer direkte, personlig måte?

Sjangerblanding

Nå er hun på tur i Bodømarka, i mørketidas særegne nyttårssol, og forteller hvordan hun har erfart å utforske egen skrivepraksis, om å 'vende seg i en annen retning':

– Tidligere har jeg vært veldig klar over at man må publisere for å få jobb, og at det er et veldig strengt hierarki over hva som teller, og hva som ikke gjør det. Jeg hadde en tydelig ambisjon: Nå skal jeg analysere dette datasettet, så skal jeg være førsteforfatter på en internasjonal publikasjon i dette anerkjente tidsskriftet om aldring, og det skal bli bra. Det blir bra for karrieren, og det skal bli interessant. Og så – ja, etter det har jeg gjort meg mange erfaringer som har bidratt til en nytenking om dette.

De lite strategiske, lystbetonte, kortere artiklene – gjerne på norsk, drevet av eget engasjement – var de som ga gjenklang:

– De gangene jeg har en sånn sterk følelse av at jeg har dette å melde. Fordi det brenner. Jeg bare må skrive det, fordi dette er viktig. Fordi dette har rørt ved meg. Når jeg kjenner at dette må ut, dette vil ut. Min erfaring er at det fanger leseren. Sånn er det vel med litteratur på tvers av sjanger, sier Eggebø.

Og nettopp sjangerblandingen i eget virke har blitt en nøkkel:

– For meg er det å skrive akademiske artikler for snevert til å holde koken, forteller hun.

– Den IMRaD-strukturen synes jeg er helt drepen.

Forskerstemmen

IMRaD, altså Introduksjon, Metode, Resultat og (and) Diskusjon: Den vedtatte strukturen for den gjengse forskningsartikkel, adoptert fra naturvitenskapen, har med årene fått forrang i nærmest all forskningslitteratur. «Gitt dagens oppskriftsmessige fremstillingsform, kunne forskerstemmen like gjerne tilhørt en maskin», skrev Øyunn Syrstad Høydal, forsker ved Arbeidsforskningsinstituttet ved Oslomet, nylig i Morgenbladet. Hun var frustrert over modellen og etterspurte en ny vår for essayformen, egne perspektiver, og en levende forsker bak kliniske funn og resultater. Og kanskje er det denne våren som kan bli nettopp det, for i år skal publiseringsindikatoren fases ut og vil dermed ikke lenger påvirke budsjettene til universitet og høyskoler.

Den omstridte «tellekantmodellen» ble etablert i 2006 og har premiært forskere og institusjoner for å skrive artiklene sine slik at de har størst sjanse til å bli publisert i fagfellevurderte tidsskrifter, delt i nivå 1 og 2. Nivå 2 med de mest spesialiserte fagtidsskriftene – stort sett på engelsk – har utløst mest penger og prestisje. Forskere har strukket seg langt for å passe inn i malen tegnet opp av publikasjoner med innpass i denne kategorien.

KREATIV SKRIVING

Så hvordan står det egentlig til med den skrivende forskeren i dag? Kan vi se for oss akademiske tekster som er mer utforskende og kreative? Og ikke minst givende både å lese og skrive?

Deg og jeg

– Å skrive handler ikke bare om kunnskapsproduksjon. Det handler faktisk også om *deg*, sier Iben Brinch, hjemme på Nøtterøy. Hun er nyslått førsteamanuensis i sakprosa ved Universitetet i Bergen og forfatter av boken *Kreativ akademisk skriving* fra 2019.

– Når man først begynner med en form for kreativ modus, hvis du går inn i det rommet, da skjer det noe.

Hun underviser doktorgradsstipendiat og andre i å åpne sin praksis for å både tenke og skrive nytt. Det er *prosessen* som står i fokus:

– Forskjellen ligger i hva vi kaller for kreativ skriving, versus kreativ tekst, forteller hun.

– Det er den kreative prosessen som er viktig. Men at teksten også vil fremstå på en annen måte hvis man har hatt en kreativ prosess, er nok ganske sannsynlig.

Hun forteller at en kreativ skrivepraksis

kan sees på som en prosess som hjelper deg å tenke:

– Om du trekker inn eksempler i teksten, har en beskrivelse av feltarbeid som du stiller opp som en scene, da har teksten prosaiske, litterære elementer som kan hjelpe deg med å klargjøre for deg selv hva som skjedde. Det er ikke sikkert at du med en gang skal skrive «jeg» i dine akademiske tekster, men du kan i hvert fall gjøre det mens du skriver deg frem mot det du skal ha som ferdig tekst.

Hun forklarer at skrivingen på denne måten kan bli nesten eksistensiell – en måte å være i verden på, også som fagmenneske. Det du skriver, og måten du skriver på, vil utvikle din karakter slik den fremstår i skrift, men det vil også smitte av på hvem du faktisk er:

– *Blir man en bedre forsker av å bli en mer utforskende skribent?*

– Ja, det blir man. Du kommer rett og slett mer rundt din sak, ditt forskningsobjekt, dine sammenhenger. Hvis vi innretter tekstkulturen ved å forvente av hverandre at det skal foregå sånn og slik, med en viss form for effektivitet, kvantitet, format, lengde – at vi skal ordlegge oss på en bestemt måte, gjerne på engelsk – da ødelegges tekstmangfoldet, og det gjør akademisk skriving til en monokultur.

Hun nevner Thomas Hylland Eriksens bok *Det umistelige – fra global ensretting til et nytt mangfold* og hvordan tanken om et artsmangfold er fruktbart for tanken om den akademiske kulturen som helhet:

– Det handler om kunnskapsproduksjonen vi faktisk får til som et fellesskap. Det er noen planter som har dype røtter og henter opp næringsstoffer som de andre kan nyte godt av. Andre planter strekker seg høyt mot solen og skaper svalende skygge. Hvis vi overfører dette som et bilde på vitenskapelige tekster, så er det kanskje de som blir lest, men de lever godt av det andre har trukket opp av perspektiver eller kunnskap. Og vi trenger den diversiteten for å kunne løse krisene vi står i, rett og slett som menneskehet. Vi har faktisk ikke råd til å gjøre skrivingen til monokultur.

Vekselbruk

– Monokultur, det utarmer jordsmonnet, istemmer Helga Eggebø.

– Det er ikke sikkert alle tenker på det sånn, men det er en treffende metafor for min del. Det var det som skjedde under doktorgraden – det var fullstendig monokultur gjennom mange år. Ensomt. Stor traktor, helt alene. Så har jo bloggen vært viktig for å begynne det vekselbruket. Og kronikker og foredrag og muntlig formidling.

Gjennom eksperimentering med ulike former for publisering, ofte med utgangspunkt i egen blogg, senket hun skuldrene. Mellom faglige artikler og betraktninger om politikk og samfunn kan du også finne nordnorske naturskildringer, en kavalkade av familien Eggebøs pepperkakehus gjennom tidene, omtaler av bøker hun liker, og egne dikt – blant annet.

– Jeg har begynt å utvide vekselbruket med mer kreativ tekst. Jeg tok meg selv i å skrive dikt, publisere det helt skamløst på bloggen. Jeg prøver ikke å få til noe bra, men følge den følelsen av at dette hadde jeg å uttrykke i dag. Jeg har også tatt opp igjen musikk, spiller mer fløyte igjen. Jeg jobber mye med tavler, tusj og ark når jeg blir for nærsynt i Word-dokumentet. Så ja, min egen opplevelse er at jo mer fokus på vekselbruket, jo mer næringsrikt drives og skrives jorda, egentlig, sier hun.

Med leken kommer lysten:

– Det er helt avgjørende for meg som forsker å ha det næringsrike rommet å jobbe i. For ikke å utarme lysten til å forske eller skrive i hele tatt.

Tykke brev til venner

Jan Grue er et av norsk akademias mest profilerte navn, lingvist og professor ved Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi. Han er forfatter innen både sakprosa og skjønnlitteratur og har gjennom en årrekke delt forskning, innsikt og kunnskap om eget fagfelt i lys av egen historie.

FOTO: KAROLINE O.A. PETERSEN

Helga Eggebø skriver mye og variert: – Det er helt avgjørende for meg som forsker å ha det næringsrike rommet å jobbe i.

IBEN BRINCHS KREATIVE SKRIVERÅD: TENK PLUSS

P: Plasser deg

Steder, ting og design har kvaliteter, stemninger og materialitet som påvirker prosessen, så innrett deg med omhu i rommet, på bordet og inni datamaskinen.

L: La språket tenke

Vi tenker i kraft av språk, så sørg for å skrive på det språket du er friest på, i løpet av prosessen, plutselig er det språket som viser nye perspektiver, sammenhenger og innsikt.

U: Utforsk skriveverktøy

Bruk ulike digitale ressurser og KI, men ikke bli så lur og rask at du utarmer din egen tenkning. Finn også frem analogt verktøy som penn og papir, for det kan hjelpe deg med å senke hastigheten.

S: Søk grenser

Skriv i ulike sjangrer og for ulike medier og publiseringskanaler samtidig som du varierer stilen. Sørg for å utfordre deg selv, tidskrifter og forlag på hva som er mulig.

S: Senk hastigheten

All skriving tar tid fordi det er læringsprosesser på gang. Noen ideer er på frøstadiet, andre har blitt til forvokste tekster som trenger beskjæring. Kultiver tenkning ved å skrive langsomt og varsomt.

FOTO: ERIK NORRUD

Solbrun på skjerm fra Berkeley en tidlig California-morgen, der han har et forskningsopphold i disability-studies i regi av Forskningsrådet, ønsker han seg en levende, akademisk tekstkultur med bredde og brodd.

Da Grue tiltrådte som redaktør for Nytt Norsk Tidsskrift i 2019, formulerte han seg slik i en kommentar i Morgenbladet: «Den romantiske poeten Jean Paul skrev at 'bøker er tykke brev til venner'. Noen ganger føles det som om fagfelleverderte artikler er smale brev til frenemies.» Grue skrev videre at «tellekantsystemet, i kombinasjon med en stadig mer fragmentert, spesialisert og innovert akademisk publiseringskultur, øker risikoen for at 'kunnskap' blir noe som ferdigpakkes, stables og lagres. Der forskere og akademikere blir kunnskapsprodusenter som betales med publikasjonspoeng».

– Internasjonalt som i Norge teller fagfelleverderte publikasjoner tungt. Men tellekantene har noen særnorske sider, og jeg kommer ikke til å savne dem, sier Grue i dag.

– De har prioritert artikler – man har fått mye igjen for å skrive artikler kontra det å skrive bøker, og det, tenker jeg, er en uting både for humaniora og for de myke samfunnsfagene. Det sier jeg som en person som liker veldig godt å skrive bøker, men også en som tenker at mye av den innsikten som kommer frem gjennom humanistiske og samfunnsvitenskapelige undersøkelser, er relevant for andre enn bare det snevrere fagfellesskapet.

Hvem, hva og hvor?

Han mener det brede essayet er en god form for humanistisk forskning, og opplever at humanister ved amerikanske universiteter er mer innstilt på å skrive bøker, eller artikler i essayform:

– Så hvis utviklingen av tellekantsystemet betyr at man kan bli kvitt litt av den IMRaD-tendensen, så hadde det vært veldig bra.

Grue peker på at vi trenger en offentlighet som tilrettelegger for den gode, formidende fagteksten:

– Det er klart at der har vi et problem i Norge, hvor tidsskriftoffentligheten stadig krymper, for hvor skal vi gå for å skrive disse allmennrettede, stilistisk gode tingene? En redaktør i et forlag vil ofte tenke hvordan man kan få dette utgitt på en måte sånn at det lønner seg, og da er det fort en lærebok med et stort marked. Ellers må det være

FOTO: NTB

Jan Grue lærte å holde fast på impulsene som oppsto i skriveprosessen.

– Ut av det har det kommet veldig mye spennende, sier han.

romanen. Romanen er den som garantert blir innkjøpt, mens allmennrettet sakprosa i liten grad blir kjøpt inn av Kulturrådet. Da betyr det at det er mer av et risikoprojekt. Så strukturelle insentiver betyr masse.

Selv har han utforsket ulike formater og prosesser for egen skrijving – fra boken *Kroppsspråk* i 2014 til det store gjennombruddet som forfatter kom med *Jeg lever et liv som ligner deres* og *Hvis jeg faller*. De tre bøkene har til felles at de tar utgangspunkt i hans egen, kroppsliggjorte erfaring:

– Jeg var så heldig at jeg hadde en veldig god skrivelærer i 2007, Merete Morken Andersen, som lærte meg ganske mye om å skrive der det brenner – å holde på de impulsene som dukker opp, uten å selvsensurere så mye. Ut av det har det kommet veldig mye spennende i årenes løp.

Brannen

Å gå dit det brenner er blitt noe av en kongstanke i norsk skrivepedagogikk. Men kan det også bli viktig for norske forskere og deres tilnærming til egne tekster?

– Jeg har hørt mange bruke det uttrykket, jeg synes det gir mening, sier Helga Eggebø.

– Og jeg vil jo si at jeg, som mange andre, leser veldig mye fagtekster. Jeg synes det er mye som er aldeles fantastisk. Øyeåpnende, tankevekkende, følelsesvekkende, engasjerende, kanongodt skrevet, tatt på kornet.

– *Er det noen fellesnevner som gjør at noe når gjennom?*

– Det er ikke lenge siden jeg leste en artikkel der jeg bare ... Dette er bra skrevet! Dette liker jeg, dette er dødsbra! Teksten var veldig tett på forfatteren, tett på dem hun har intervjuet. Veldig godt språk. Lite fiks-faks-bruk av teori. Teksten har noen begreper som er veldig teoretisk forankret, og absolutt nok referanser til at det er høyt nok nivå, men følger historien og dagligtalen.

Og ikke minst med en engasjert forsker som tør å ta plass og gå rett på.

– *Hvilken artikkel var det?*

– En artikkel av Amy Brainer om likekjønnede par som søker familiejenforening i USA. ●

– Tellekantene har noen særnorske sider, og jeg kommer ikke til å savne dem.

JAN GRUE

DANMARK

KORTE MASTERGRADER KAN BLI DYRT

Danmark vil forkorte normert tid på mastergrad fra 120 studiepoeng over to år til 75 studiepoeng på ett år. Det kan koste staten tilsvarende 2,8 milliarder norske kroner årlig i tapte skatteinntekter og økte utgifter til dagpenger. Dette ifølge en beregning gjort av fagforeningen DM, gjengitt i Akademikerbladet. For å ta en mastergrad på ett år er forventet ukentlig studiemengde 46 timer. DM mener det gjør det vanskeligere for studentene å ha deltidsjobber, og at mindre tilknytning til arbeidsmarkedet kan gjøre det vanskeligere for studentene å få jobb etter utdanning.

EU

Vil ha europeiske fellesgrader

■ Det blir ikke lett å utvikle utdannelse som kan tas i et integrert løp på ulike europeiske universiteter, skriver Science|Business. Ulike regler for studieplaner, varighet, undervisningsspråk og anerkjennelse av nettbasert læring, og selv detaljer som tykkelsen på vitnemålspapiret, kan skape problemer. Til tross for utfordringene mener EU-kommisjonen at integreringen er verdt innsatsen. Kommisjonen har foreslått en ekspertgruppe for å utvikle retningslinjer, et årlig forum for å vurdere fremdriften, og støtte til prosjekter som oppfyller kriteriene for fellesgrader.

DANMARK

Omgår føring av arbeidstid

■ I fjor var det knyttet spenning til om en ny lov som krever at ansatte må registrere arbeidstimer, også kom til å gjelde for vitenskapelig ansatte. For å få unntak er det krav om individuell vurdering av i hvor stor grad den ansatte kan planlegge egen arbeidstid, men likevel har Aarhus universitet fritatt nesten samtlige vitenskapelig ansatte, og Aalborg universitet har unntatt 87 prosent, skriver Forskerforum.dk. Fagforeningen Akademikerne mener det er for mange unntak, og at det strider mot lovens intensjon.

BURUNDI

Ansatte rømmer universitetet

■ Det nasjonale universitetet i Burundi er på randen av kollaps etter at 118 ansatte sa opp i 2024. Ifølge mediet Taarifa Rwanda skyldes oppsigelsene dårlige lønns- og arbeidsforhold, og det er spesielt kvinnene som slutter. Mange har funnet bedre betalte jobber ved private universiteter eller andre arbeidsgivere. Ifølge forelesernes fagforening tjener universitetsansatte så lite som tilsvarende 2300 norske kroner i måneden, mens de kan få ti ganger så mye i nabolandene Rwanda og Kongo. Rektoren advarer om at situasjonen kan føre til at universitetet må stenge.

VERDEN

For godt til å være sant

■ Et universitet med dobling i antall i forskningspubliseringer på få år? Men likevel langt færre førsteforfattere? To forskere i Libanon har brukt forlagsdata til å finne 14 universiteter med tvilsom publiseringsspraksis, skriver Retraction Watch. Det globale gjennomsnittet for publiseringsvekst er 20 prosent, men blant eksemplene deres er en høyskole i Irak som publiserte 15 ganger flere artikler i 2023 enn i 2019. Studien ble publisert i Quantitative Science Studies i januar.

– Russiske universiteter gjenspeiler degraderingen av demokratiet i hele den russiske føderasjonen», sier historiker Dmitrij Dubrovskij til The Insider. Han viser til at systemet med kollegiale styrer har blitt bygget ned siden 2005.

RUSSLAND

SLÅR NED PÅ KRIGSMOTSTAND

De siste ti årene har i alt 92 professorer blitt sagt opp fra russiske universiteter på politisk grunnlag, ifølge The Insider. De fleste oppsigelsene har kommet etter Russlands fullskala invasjon i Ukraina. Moskvas Higher School of Economics var en gang et av Russlands mest liberale universiteter, men er nå universitetet som har sagt opp flest. Universitetet begrunner det med «omstrukturering», men ifølge The Insider har de oppsagte kritisert russisk ledelse. St. Petersburg State University oppgir derimot «umoralsk oppførsel» som oppsigelsesgrunn.

USA

Universiteter frykter formuesskatt

■ Samfunnsnyttige organisasjoner har sluppet å betale formuesskatt, og på grunn av forskningsinnsats og utdeling av stipender har det omfattet de til dels styrtrike toppuniversitetene. Men forrige gang Donald Trump var president, innførte han en skatt på disse formuene på 1,4 prosent, noe som medførte verken store inntekter for staten eller store utgifter for universitetene. Nå har han uttrykt støtte til visepresident J.D. Vances forslag om å øke skatten til 35 prosent, skriver en økonomiprofessor i The Chronicle of Higher Education.

FOTO: DAVID CONZALE

STORBRITANNIA

Museums- vokterne streiker

■ Vaktene på Science Museum, Victoria and Albert Museum og Natural History Museum i London streiket igjen i januar for høyere lønn. De ber om tilsvarende 222 norske kroner timen i lønn for å kunne holde tritt med levekostnadene. Museumsvaktene er ansatt i firmaet Wilsom James, som mener kravene er økonomisk uholdbare, og at lønnen på rundt 182 kroner i timen er tett nok opp til London Living Wage, som er en frivillig, men veletablert ordning for veiledende minstelønn.

SVEITS

Endelig med i Horisont Europa

■ Fra og med 2025 er Sveits igjen med i EUs store forskningsprogram, Horisont Europa, etter å ha stått utenfor i fire år. Avtalen mellom Sveits og EU må ifølge Science|Business fortsatt bekreftes med en folkeavstemning i Sveits. Denne er foreløpig ikke tidfestet, men den foreløpige avtalen gjelder ut 2028. Det høyrepopulistiske Sveitsiske Folkeparti, som er landets største parti, er allerede i gang med kampanjer mot avtalen.

Aidshistorien har mye å lære oss, både om det moderne Norge og om samtidas transdebatt, mener Ketil Slagstad.

🗨️ | SAMTALE MED BÅR STENVIK | FOTO: GORDON WELTERS

Tilbake til fremtiden

Ketil Slagstads¹ bok *Det ligger i blodet* mottok både Kritikerprisen og Bokhandelens sakprosapris i 2024, og den fikk flere seksere i avisene da den kom ut. Men en slik mottagelse var ikke hans «fjerneste drøm» da han begynte å skrive, forteller Slagstad. Han ville at boka skulle fylle et faghistorisk tomrom: framstillingen av det norske samfunnets møte med aidsepidemien.

Som alle historikere og forfattere måtte han velge hvordan historien skulle fortelles. Var det en medisinsk thriller eller en krigsfortelling? Materialet bød i alle fall på sterke konflikter, forteller han:

– Biologiprofessor Nils Christian Stenseth gikk for eksempel inn for at alle som var smittet, skulle merkes med et blått hjerte i lysken, slik at sexpartnere kunne trekke seg i tide.² Det er jo et stigma i ordets rette forstand – brennemerking.

Slagstad kom da også til arbeidet med en forventning formet av den amerikanske aidslitteraturen, sterkt preget av konflikt mellom majoritetssamfunn og minoritetssamfunn, stigma og «homsepest». Slikt fant han også eksempler på i den norske historien, som i et av presseoppslagene gjengitt i boka, der overlege Magne Fagerhol uttalte: «Å la homsene øve innflytelse på tiltak mot AIDS er å sette bukken til å passe havresekken.»³

Imidlertid var Fagerhols reaksjon på den norske aidspolitikken like mye en indikasjon på den åpenheten og tilliten som preget den offentlige håndteringen. Slagstads bok viser hvordan leger og sykepleiere som selv var homofile, fungerte som formidlere mellom Helsedirektoratet og homomiljøet, og at aktivister ble invitert inn og deltok i det forebyggende arbeidet.

– Dette er en fortelling som passer godt med vår oppfatning av Norge som tillitsbasert og inkluderende?

– Jeg tror ikke det er noen fare for at begrepene *kvinne* og *mann* skal forsvinne ut av språket.

1 Født i 1983, utdannet lege og medisinhistoriker ved Universitetet i Oslo. Har vært medisinsk redaktør i Tidsskrift for Den norske legeförening. Arbeider som forsker og foreleser ved Institut für Geschichte der Medizin und Ethik in der Medizin ved Charité i Berlin. Boka *Det ligger i blodet. Epidemien som forandret Norge* mottok Kritikerprisen for beste sakprosabok for voksne og Bokhandelens sakprosapris, og den ble nominert til Brageprisen.

2 Dagbladet 23. januar 1987, «– Merk HIV-smittede med hjerte i lysken». Gjengitt i *Det ligger i blodet*.

3 Uttalt til avisa *Fritt Fram* i oktober 87, gjengitt i *Det ligger i blodet*.

– Ja, men jeg har bevisst prøvd å unngå for mye av den framstillingen også – den henger sammen med en forestilling om at det norske samfunnet er et veldig homogent samfunn, og det er heller ikke riktig. Helsedirektør Torbjørn Mork og stadsfysikus Fredrik Mellbye var påvirket av den norske sosialmedisinske tankegangen, og det var mye nærmere deres hjerte å ha et aksepterende perspektiv på seksualitet enn på bruk av rusmidler og salg av sex. Derfor ble den inkluderende modellen applisert i møte med homofile kulturer og miljøer, men i mindre grad i møte med rusavhengige og sexarbeidere, og dels også med andre minoriteter, som norskafrikanere.

I løpet av våren kommer Slagstad med en ny bok på University of Chicago Press, denne gangen om transmedisinens historie, som også var tema for doktorgraden hans. Når han ikke forsker og formidler, underviser Slagstad tyske legestudenter i medisinhistorie ved Charité-universitetet i Berlin. Han opplever generelt at faget er under konstant press for å rettferdiggjøre seg – for hvorfor skal framtidige leger bruke tid på å lære om kolerabehandling på 1800-tallet?

– Ja, i en konkret arbeidssituasjon på et sykehus, hva er det egentlig man kan lære av historisk kunnskap?

– Et eksempel er at i undervisningen av anatomi og hud har det blitt brukt nesten utelukkende hvit hud. Derfor er man i mye mindre grad i stand til å gjenkjenne utslett på mørk hud. Et annet er kunnskapen om symptomer på hjerteinfarkt, som tidligere i stor grad var basert på en mannlig modell. Menn opplever ofte trykk i brystet, med stråling ut til venstre arm. Kvinner kan gjerne oppleve følelse av kvalme og svimmelhet. Det får en konkret betydning for hvordan pasienter møtes på kontoret – at legen ikke oppdager hjerteinfarkt hos kvinner.

– I transmedisin, som du har jobbet mye med, finnes det sikkert også konkrete følger av normer, kategorier og kjønnete kropper?

– Ja. Leger må være klar over at når transmenn bytter juridisk kjønn, får de ikke lenger innkalling til livmorhalsprøve, så da må man følge opp det. Samtidig har noe internasjonal forskning vist at transmenn har mange av de samme risikofaktorene for sykdom som cis-menn⁴ – for eksempel mer røyking og andre typer kjønnatferd. Så leger må være bevisste på alle disse komponentene av kjønn for å kunne gi god medisinsk behandling.

– Jeg så et kritisk tilsvaret til en av dine artikler i Tidsskrift for den norske legeförening. Der sto det at «utvanning av kjønnsbegrepet» gjorde det medisinske språket mer upresist. Eksemplet som ble gitt, var at *The Lancet* i en artikkel hadde byttet ut ordet «kvinner» med «bodies with vaginas».⁵ Men av de to – hva er egentlig mest presist å si i medisinsk sammenheng?

4 Cis-menn og cis-kvinner identifiserer seg med kjønn de er født som, i motsetning til transmenn og -kvinner.

5 Nylehn et al. 2023

Ketil Slagstad bor i Berlin, der han slipper å bli vurdert opp mot sine kjente akademikerforeldre – professorene Siri Gullestad og Rune Slagstad.

– Jeg tenker at man kan være helt pragmatisk. Jeg leste nylig en fin bok om menstruasjon, der forfatteren skriver mest om «kvinner», og så bruker hun av og til «mennesker med livmor» når hun vil inkludere transmenn. Hvis poenget ditt er å forebygge livmorhalskreft, er det kanskje greit å bruke «people with uterus». Jeg har ikke noe klart svar på hva som er best, men jeg tror ikke det er noen fare for at begrepene *kvinne* og *mann* skal forsvinne ut av språket, så forankret som de er i vår verden og vår kultur. Den bekymringen oppfatter jeg som stråmannsargumentasjon.

– Kan vi lære noe av historien i dette tilfellet?

– Under aidsepidemien forsto aktivistene i Helseutvalget at de hadde en ganske god kontaktflate mot homofile menn, men at de var mye dårligere til å nå ut til bifile menn og ekstremt dårlige til å nå menn som identifiserer seg som heterofile og samtidig har sex med andre menn. De ville ikke nå de mennene hvis de bare snakket om homofile menn og lagde plakater for homofile menn. Derfor lagde de begrepet «menn som har sex med menn». Og de ulike begrepene lever jo helt fint side om side i dag. Jeg kan identifisere meg som «mann» og «mann som har sex med menn», selv om jeg ikke vil gå rundt og si at min *seksuelle identitet* er «mann som har sex med menn».

Samtidig som Slagstad ser historiske likheter mellom homokampen og transkampen, framhever han også noen viktige forskjeller.

– Homokampen handlet i stor grad om å frigjøre seg fra psykiaternes og medisinerens innflytelse. Transaktivismen handler om *tilgang* til medisinsk behandling. Transkampen har sånn sett større likhetstrekk med kvinnebevegelsen og tilgang på abort – et spørsmål om selvbestemmelse og om hva som skal være målet med behandlingen.

– Hvordan da?

– Innen abortkampen har man jo på pragmatisk vis akseptert at avgjørelsen ligger hos den gravide. Anger eller effekt på psykisk helse er ikke en del av diskusjonen. Men diskusjoner om kjønnsbekreftende behandling handler nesten utelukkende om anger og psykisk helse. Nå vet vi at anger er svært sjelden, og studiene viser god effekt på psykisk helse, men poenget er at det alltid er sekundære behandlingseffekter som får fokus, ikke det som gruppen selv opplever som viktig, nemlig å endre kroppen så den passer overens med egen identitet.

– Jeg tror ikke jeg vet om andre felt innenfor medisinen som er så politisert som dette.

– Transdebatten kan ofte framstå som en kamp om bilder og sammenligninger. Du nevner abort og homokamp, mens de konkrete eksemplene i mediene ofte er mer spissede, som risikoen for å møte mennesker med mannlig kjønnsorgan i kvinnegarderobes og kvinnefengsler?

– Det er en diskusjon drevet av moralsk panikk – at hvis vi begynner å tillate kjønnskifte, så vil hele samfunnet falle fra hverandre. Transkjønnede har endret juridisk kjønn i Norge i hvert fall siden 1950-tallet, og fra 2016 uten å måtte gjennomgå sterilisering eller kastrasjon. Diskusjonen er veldig polarisert fordi mediene primært gir plass til ekstreme uttalelser i stedet for en forskningsbasert og nyansert samtale. Det kan minne om tilstanden i den amerikanske valgkampen, der republikanerne brukte minst 215 millioner dollar på anti-trans-reklame.⁶ En bitteliten minoritet gjøres til hovedsak i den politiske diskusjonen.

6 The Independent, «Trump's blitz of anti-trans ads probably worked – but not for the reason you might think».

– Og da er metaforen gjerne at kjønnsdysfori og kjønnskorrigerer er en «epidemi» som vokser eksplodivt?

– Ja, et veldig oppblåst bilde. Hvis man ser på de konkrete tallene, henvises drøyt et par hundre transkjønnede ungdommer til Rikshospitalet i året, og det har ligget stabilt de siste årene. Kulturen er blitt voldsomt mer åpen, flere tør stå fram, men det er også flere rollemodeller og et språk som gjør det lettere å sette ord på egne opplevelser. Det er heller ikke så rart om man ser en stigning i antall henvendelser – for 20 år siden fantes det jo ikke noen klinikk hvor unge kunne henvende seg.

– Mange unge cis-folk gjennomfører også kirurgiske inngrep for å ligne på det de oppfatter som sitt sanne kjønnede uttrykk, ved hjelp av botox og silikon – er det en like relevant sammenligning som en «epidemi av annerledeshet»?

– Jeg tenker at kjønnsnormer og kroppsidealene er sammenvevd med sosiale, kulturelle, politiske og økonomiske faktorer. Disse normene er vi alle påvirket av – uavhengig av kjønn. Jeg tenker definitivt det er viktig å arbeide for et samfunn der unge ikke føler at de må endre på kroppene sine. Sosialmedisinen har alltid vært skeptisk til såkalt «medikalisering», og i en velferdsstat vil det være en kontinuerlig diskusjon om hvilken medisinsk behandling som skal tilbys av det offentlige.

– Som hva?

– Kvinner vil etter en brystkreftkirurgi få rekonstruert brystene sine på statens regning, fordi man ser det som helsehjelp. En mann som utvikler bryster, vil få brystreduksjon – fordi store bryster ikke passer inn i forestillingen om en mannskropp.

– Ja, det er vel egentlig per definisjon kjønnsbekreftende behandling?

– Ja, det er kjønnsbekreftende behandling av cis-personer. Som testikkelimplantat etter testikkelkreft, behandling av hårtapp hos menn

– Et medisinhistorisk perspektiv er viktig for en kritisk forståelse av helsepolitiske prioriteringer
– for eksempel hvorvidt vi skal bruke penger på å behandle høyt blodtrykk medisinsk eller gjøre sunne matvarer billigere.

og uønsket kroppsbeholdning hos kvinner, kunstig befruktning hos ufrivillig barnløse, behandling av for tidlig pubertet hos cis-ungdom, hormonbehandling av menopause hos kvinner. Lista er lang.

– **Så hva er forskjellen?**

– Diskusjonen rundt kjønnsbekreftende behandling av transkjønnede er preget av en eksepsjonalisme, mens kjønnsbekreftende behandling av cis-personer ikke problematiseres på samme måte.

– **Eksepsjonalisme – hva betyr det egentlig?**

– For eksempel at i diskusjonene om transmedisin hevdes det at evidensen for behandling er manglende, uten at man opplyser om at evidensen for mye medisinsk behandling, særlig innen barne- og ungdomsmedisinen, heller ikke oppfyller de strenge kravene til evidens som man nå stiller i transmedisinen. Den kommende boka mi handler blant annet om at denne eksepsjonalismen er ny – opprinnelig utviklet transmedisinen seg på linje med andre typer behandling. Helt fra 1920-tallet har leger eksperimentert med kirurgisk behandling av transpersoner, og fra 1940-tallet utviklet det seg en praksis der hormonleger foreskrev hormoner som kunne følges opp av allmennleger. Det var først ved årtusenskiftet at man opprettet en egen klinikk for kjønnsbekreftende behandling, der psykiatere påtok seg å avgjøre om en person var «trans nok» til å få behandling.

– **Står den utviklingen i motsetning til den mer dialogiske tilnærmingen helsevesenet viste under aids epidemien?**

– Under aids epidemien forsto Helsedirektoratet at med sine epidemiologiske verktøy hadde de en viss kunnskap om hvordan smitte bredde seg, for eksempel innenfor rusmiljøet, men de visste ikke konkret hvordan det foregikk. De måtte ut og snakke med folk i miljøet, og de fikk dem til å vise hvordan de tilberedte stoffet og delte sprøytene. De skjønte også at en representant fra Helsedirek-

toratet ikke kunne komme i homomiljøet og formane om å bruke kondom. De trengte hjelp fra homofile som hadde legitimitet i miljøet. Helsetjenesten erkjente at de og minoritetsmiljøene hadde ulike former for kunnskap som alle var viktige for å kunne lage en epidemistrategi. I transmedisinen i dag har man i mindre grad forstått at man må inkludere miljøene.

– **Hvordan da, for eksempel?**

– Rådgivningstjenesten for homofile ble opprettet fordi de homofile trengte et sted der de opplevde forståelse for sine utfordringer og ikke ble møtt med stigma eller fordommer. Jeg forstår godt når transpersoner i dag ønsker å bli møtt av likesinnede i helsetjenesten. Så vidt jeg vet, jobber ingen åpne transpersoner ved Rikshospitalet med de menneskene som søker kjønnsbekreftende behandling. Man kunne kompensert ved i større grad å søke et samarbeid med brukerorganisasjonene, vise litt mer ydmykhet og støtte til en marginalisert gruppe i en situasjon der ytre høyre har gjort transpersoner til skyteskive.

– **Hva håper du at den nye boka kan føre med seg?**

– Jeg håper at den kan bidra til mer opplysning i det som jeg opplever er en veldig panikkartet, lite inkluderende og anti-intellektuell offentlig diskusjon. Jeg tror ikke jeg vet om andre felt innenfor medisinen som er så politisert som dette.

– **Hva betyr det?**

– Jeg synes debatten er preget av en mangel på nysgjerrighet, og et behov for å slå hverandre i hodet med egne definisjoner, uten respekt for at for eksempel ulike fagfelt tenker ulikt om kjønn. Det er rart at man er mer interessert i en metafysisk diskusjon om kjønn – «hva er en kvinne» – enn å belyse den konkrete, reelle situasjonen for unge og voksne transkjønnede. ●

Forskarar som var misnøgde med Twitter etter at Elon Musk kjøpte plattforma, flokkar seg no om Bluesky. Men kva kjenneteiknar det ideelle sosiale mediet?

TEKST: KJERSTIN GJENGEDAL

Jakta på Twitter-kjensla

Daniel Quintana vonar Bluesky, som har ei anna selskapsform enn Twitter, vil vere meir motstandsdyktig mot endringane han såg på Twitter.

Det fanst ein gong ein stad på internett eit land av mjølk og honning der alle kjende namnet ditt og alltid vart glade når du dukka opp. Der du kunne gå mellom borda, høyre på diskusjonar mellom politikarar, forskarar og mediefolk, få tips om interessant lesestoff éin stad, om aktuelle arrangement ein annan, og var du i humør, kunne du slå deg ned og blande deg i samtalen kvar som helst. Landet heitte Twitter.

Så kom Elon Musk og i hans kjølvatn trollerobotar, hatprat, kjendis-status-mot-betaling, og desimring av moderasjon og faktasjekk. Sidan har mange akademikarar vore på leit etter grønare gras andre stader.

Ny start på Bluesky

– Det kjennest litt som det gamle Twitter, seier Daniel Quintana, førsteamanuensis ved Psykologisk institutt ved Universitetet i Oslo, om plattformen Bluesky.

Dei siste månadane, og særleg etter det amerikanske presidentvalet i november 2024, har stadig fleire samla seg om Bluesky, som mellom anna har den fordel at ho ser til forveksling ut som Twitter gjorde, og fungerer på nesten nøyaktig same måten.

Quintana har framleis ein konto på X, som Twitter no heiter, men har ikkje brukt han på lenge.

– Twitter var lenge ein fantastisk karriereressurs. Ein kunne møte andre forskarar, dele arbeid, og oppi alt saman var det eit element av *fun*, seier Quintana på klingande australsk.

– Men særleg det siste året er det blitt mindre nyttig og mindre *fun*. Algoritmen var frustrerende, dei innlegga som skapte mest engasjement og sinne, vart forsterka. Bluesky har fleire verktøy som let deg styre kva du ser i tidslinja di. Du har meir kontroll, større brukarvenlegheit.

Twitter-nostalgi

Kva finn forskarar på Bluesky? Er det først og fremst ein *vibe*, ein nostalgisk retur til godkjensla frå dei første Twitter-åra? Eller må den ideelle plattformen oppfylle eit heilt spesifikt sett med kriterium for å fungere optimalt i karrierebyggingas teneste?

Quintana meiner det er uvurderleg å ha ein stad der ein kan dele forskinga ope med både kollegaer og andre interesserte og bli oppdatert på dei nyaste studiane og metodane.

– Eg trur desse plattformene er veldig viktige som akademisk infrastruktur. Tradisjonelt er det publisering som er måten å få ut forskning på, men det tek lang tid, og forskinga kan bli liggande utilgjengeleg bak betalingsmur. Twitter, og no Bluesky, er ein god måte å fortelje om forskinga på. Og ein kan møte andre forskarar ein elles ikkje ville møtt, seier han.

Siri Gløppen, professor i statsvitenskap og dekan ved Det samfunnsvitenskaplege fakultetet ved Universitetet i Bergen, har også landa på Bluesky etter ein periode med relativ heimløyse på internett.

– Eg ser folk uttrykke ein del nostalgi for Twitter på Bluesky, seier ho.

– Førebels har eg ikkje vore veldig aktiv sjølv, eg har først og fremst

skaffa meg nettverk. Men inntrykket mitt er at det skal mykje til før eit innlegg når veldig langt ut. Samstundes har Bluesky litt av den positive energien, det er meir samtalar der enn det var på Twitter mot slutten.

Dei gode samtalan

Gløppen har vore akademikar på internett så lenge at ho kan dra linjene tilbake til starten av Facebook-æraen.

– I starten fylte Facebook mange ulike funksjonar: intellektuell debatt, informasjon om felles interesser, om ting ein hadde lese, om arrangement og kurs – i tillegg til det private. Ein kunne nå både kollegaer, studentar og allmenta, seier ho.

Etter kvart mista Facebook litt av denne dynamikken, medan Twitter tok over.

– Der kunne du følge folk som posta om ting du var spesielt interessert i, og du kunne følge og diskutere med interessante meningsberande personar nasjonalt og internasjonalt. Ein fekk input og bygde meningar. Det trur eg var noko som gjorde at mange brukte veldig mykje tid på Twitter, seier ho.

Nettverket er alt

Også zoolog Bastian Fromm, som leier ei forskingsgruppe for biosystematikk ved UiT Noregs arktiske universitet, er på plass på Bluesky med kontoen sin, The Fromm Lab. Fromm har fortalt om frustrasjonen sin over Twitter og jakta på det ideelle sosiale mediet i Forskerforum tidlegare. Han prøvde seg først hos Twitter-konkurrenten Mastodon, ei teneste som er bygd opp som eit nettverk av mange ulike serverar som snakkar med kvarandre, og som er basert på folkefinansiering. Det gjer tenesta trygg mot milliardær-oppkjøp, noko som tiltala Fromm.

Problemet var berre at han ikkje fekk med seg nettverket sitt dit. Det er eit kjent dilemma ved sosiale medium: Fordi det er nettverket ditt som er grunnen til å vere på ei bestemt plattform, skal det veldig mykje til å hoppe av og gå til ein ny stad dersom ikkje alle dei andre også gjer det. Dermed blir ein på sett og vis halden som gissel av venene sine på ei plattform ein helst ville ha flytta frå.

– Vi har framleis ein konto på Mastodon, men det vart ikkje noka stor utvandring av forskarar dit. Vi laga ein konto på Bluesky samstundes, og der var det heller ikkje så mykje aktivitet. Men no etter

det amerikanske presidentvalet og det vi har sett av politisk spel frå Elon Musk, er det brått blitt mykje meir aktivitet på Bluesky, seier han og siktar til Musks økonomiske og politiske støtte til Donald Trump i presidentvalkampen.

Farvel til X

Dermed har Fromm endeleg kunna slette kontoen sin på X, som han har hatt planar om lenge. Sjølv om nettverket hans på Bluesky framleis er mykje mindre enn det han hadde på Twitter i glansdagane, så er det blitt stort nok til at det fungerer, meiner han.

Sosiale forskarmedium

■ Twitter, frå 2023 omdøpt til X, er ei kortmeldingsplattform etablert i 2006. I 2022 vart Twitter kjøpt av milliardæren Elon Musk, som no eig tenesta gjennom selskapet X Corp.

■ Bluesky er ei kortmeldingsteneste starta av tilsette hos Twitter, som eit utviklingsprosjekt for ein desentralisert protokoll for sosiale nettverk. Er i dag eit eige selskap, Bluesky Social, eigd av direktør Jay Graber og andre private investorar.

■ Mastodon er ei programvare for kortmeldingstenester lansert i 2016, som kven som helst kan nytte på eigne serverar. Programvareutviklinga er folkefinansiert. Ein ny ideell organisasjon som skal administrere prosjektet, er under etablering.

■ LinkedIn er ei karrierefokusert plattform etablert i 2003 som let brukarar leggje ut cv-ar og stillingsannonser og kommunisere med kvarandre. Finansiert ved sal av annonser og av informasjon om medlemmane. Eigd av Microsoft.

– Eg trur desse plattformene er veldig viktige som akademisk infrastruktur.

DANIEL QUINTANA

KVA ER DEI VIKTIGASTE KRAVA DINE TIL EIT SOSIALT MEDIUM?

Daniel Quintana

- at eg sjølv kan kontrollere kva eg ser i tidslinja mi
- at det er enkelt å bruke, slik at flest mogleg kollegaer kan kome dit

Bastian Fromm

- at det har ein kritisk masse av forskarar frå mitt eige felt
- at eg kan finne og dele informasjon om nye artikkelar og konferansar

Siri Gloppen

- at det er lett å finne dei fagleg interessante menneska og debattane
- at tidslinja ikkje druknar i støy og irrelevans

FOTO: UIB

– Eg trur mange er blitt meir medvitne om kor mykje tid dei bruker på sosiale medium, og prøver å sette grenser.

SIRI GLOPPEN

– I dei gylne Twitter-åra var det utenkjeleg å slette kontoen nokon gong, plattformen var så utruleg viktig, seier han.

– Ein fekk høyre om artiklar og konferansar, og eg rekrutterte stipendiatane mine via Twitter. Det var eit stort globalt forskarfellesskap som diskuterte problemstillingar i forskning, arrangement, artiklar og rekruttering. Men det var også spesialiserte fellesskap. Nokre aspekt ved forskinga vår er det berre nokre titals personar som jobbar med i heile verda, og då er det bra å vere tilkopla dei. Ingen andre former for sosiale medium fyller akkurat den funksjonen.

Også Gloppen prøvde seg først på Mastodon då Twitter byrja utvikle seg til ein stad ho ikkje hadde lyst til å vere.

– Men det var tungvint og fragmentert, det var vanskeleg å finne folk. Det er ein heilt annan dynamikk over Bluesky enn det var på Mastodon, det er meir likt Twitter, så kanskje det kan fungere, spekulerer ho.

Men alle tre er forsiktige med å putte alle eggja i same korg. Dei nyttar til dømes også karrierenettverket LinkedIn, men til litt andre føremål enn Bluesky.

– Det kan vere ein god stad å snakke med andre forskarar, men ein når ikkje lekfolk på same måten, seier Quintana.

Gullalderen forbi?

Han kursar av og til kollegaer i å bruke sosiale medium, og merkar seg at forskarar no prøver seg fram med ulike ting.

– Nokre kollegaer har starta nyhendebrev. Det kan kanskje ikkje heilt kallast eit sosialt medium, men er ein måte å spreie arbeidet sitt på i tillegg til å publisere vitenskaplege artiklar. Eller podkast, det har eg sjølv hatt i nesten ti år. Eg har stort utbyte av å møte og intervju andre forskarar og dele idear, seier han.

Tida vil vise om Bluesky er den elyseiske sletta Twitter-migrantane vonar. Kanskje er ein konsekvens av endringane på Twitter snarare at folk blir forsiktige med å leggje for mykje av sjela i sosiale medium.

– Eg trur det er eit sterkt ønske om plattformer som er mindre styrte av kommersielle omsyn. Om ein greier å få det til, er eg meir usikker på, seier Gloppen.

– Men eg trur også mange er blitt meir medvitne om kor mykje tid dei bruker på sosiale medium, og prøver å sette grenser.

Kanskje er den optimistiske gullalderen for sosiale medium forbi, etter kvart som vi har oppdaga kostnadane ved dei, funderer ho.

– Og kanskje er det også ei kjensle av at ting kan fungere ei stund, men før eller seinare vil dei bli øydelagde av kommersielle interes-

FOTO: UIT

– Ein fekk høyre om artiklar og konferansar, og eg rekrutterte stipendiatane mine via Twitter.

BASTIAN FROMM

ser – du kan ikkje rekne med at det varer. Det vil bli interessant å sjå om flukta frå Twitter blir følgt av ei tilsvarande flukt frå Facebook og Instagram. Kanskje er vi i ferd med å oppdage at vi ikkje er så avhengige av sosiale medium som vi trudde. ●

↓

– På Bluesky kan eg dele forskning i eit anna språk og med andre verkemiddel enn eg kan i ein vitenskapleg artikkel, seier Daniel Quintana.

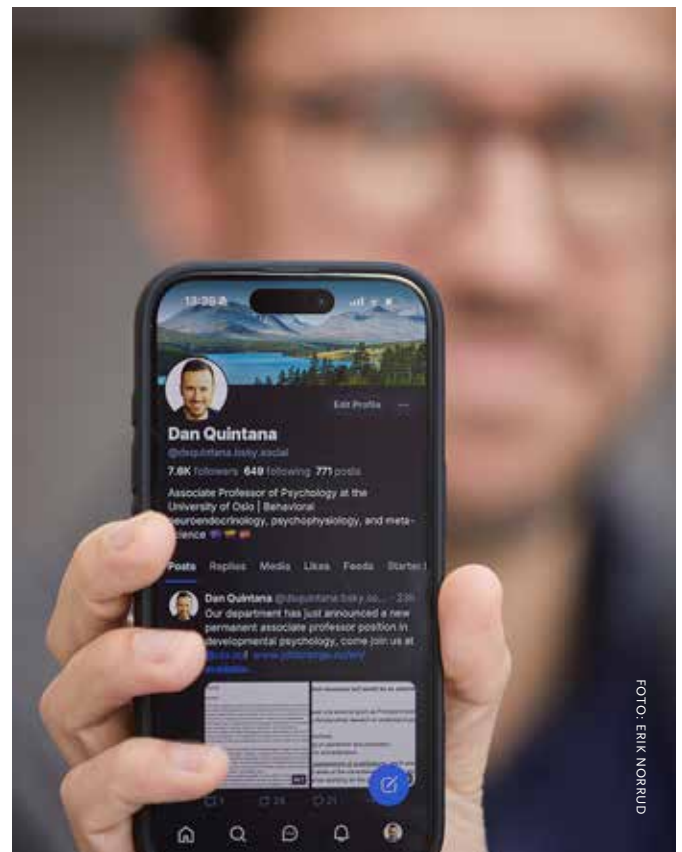

FOTO: ERIK NORRUD

2024

- a) Kva for avis, grunnlagd i 1899 og utgitt i Stavanger, kom med sitt siste nummer 3. februar?
- b) Jens Stoltenberg gjekk av som generalsekretær i NATO og vart utnemnd til ny styreleiar for Den internasjonale tryggingskonferansen (MSC). I kva for by har denne konferansen sitt sete?
- c) Kva slags organisasjon er Nihon Hidankyo, som mottok Nobels fredspris?

- d) Kva for europeisk monark abdiserte i januar?
- e) Ein minister i den norske regjeringa trekte seg også i januar, etter avsløringar om plagiat i ei masteroppgåve. Kven var det som forlét sin post?

- a) Rogalands Avis
- b) München
- c) Ei grasrottrøsrør for overlevande etter atomvapenangrepa mot Hiroshima og Nagasaki i 1945
- d) Dronning Margrethe II av Danmark
- e) Forsknings- og høgare utdanningsminister Sandra Borch

DONALD J. TRUMP

- a) Kort etter valsigeren i november annonserte Trump at 67 år gamle Susie Wiles ville få ei viktig rolle framover. Kva for stilling var ho tiltenkt?

FOTO: SHOWTIME/CC BY 3.0

- b) Kva er namnet på tv-showet der Trump var programleiar i ei årrekke – og dessutan på ein fersk (og kontroversiell) film som tek for seg Trumps formative år på 1970-talet?
- c) Kva vart Neil Gorsuch, Brett Kavanaugh og Amy Coney Barrett utnemnde til under Trumps førre presidentperiode?
- d) Før han vart innsett, uttalte Trump at han ikkje ville utelukke militærmakt for å sikre amerikansk kontroll over Grønland. Kva for mellomamerikansk land vart utsett for eit liknande trugsmål?
- e) Kva er namnet på det sosiale mediet som Trump lanserte etter å ha blitt utestengd frå Twitter og Facebook i 2021?

- a) Stabsjef i Det kvite hus
- b) The Apprentice
- c) Høgsterettsdommarar
- d) Panama (på grunn av kanalen)
- e) Truth Social

TRAPPER OG STIGAR

- a) Kor blir stigerøyr brukte?

b) I kva by er du dersom du har sett deg ned i Spansketrappa?

- c) Kven er det som i 1. mosebok flyktar frå bror sin og drøymmer om ein stige som fører til himmelen?
- d) Kva for fransk ord som tyder kvile, blir brukt om ein trappeavset eller eit flatt parti i eit trappeløp?

FOTO: EGET VERK, CC BY-SA 3.0

- e) Kven var det som i november 2001 kørde bil ned slottstrappa i Oslo – og etterpå uttalte at trappa burde ha vore betre merkt?

- a) På oljeplatformer
- b) Roma
- c) Jakob (og broren var Esau)
- d) Repos
- e) Eli Hagen

FINN FORFATTAREN

- a) Kva for professor ved Universitetet i Oslo har skrive biografiar om Olav V og Jens Bjørneboe og i tillegg *Reisen til Hitler* om Knut Hamsun?
- b) Kven mottok Brageprisen i klassen for skjønnlitteratur sist haust for romanen *Sameproblemet*?

FOTO: FARTEN RUDJORD

- c) Kva for israelsk historikar og professor står bak populære vitenskaplege bestseljarar som *Sapiens*, *Nexus* og *21 tanker for det 21. århundre*?
- d) Kven skreiv fjorårets mest selde bok, *Sjøfareren. En reise gjennom Portugals tapte imperium*?
- e) Kva for forfattar som blant anna har gitt ut romanane *Vekten av snøkrystaller* og *Påklederen*, har også fagbrev som målar og var i si tid verneombod ved Gaustad sjukehus?

- a) Tore Rem
- b) Kathrine Nedrejord
- c) Yuval Noah Harari
- d) Erika Fatland
- e) Thorvald Steen

Set Noreg på kartet

Til sommaren opnar nominasjonen til neste tildeling av Kavliprisen. Eirik Lislrud passar på at alt går etter skjema.

– Du er prosjektleiar for Kavliprisen.

Kva er det?

– Det er ein internasjonal vitskapspris for forskning innan nanovitskap, astrofysikk og nevrovitskap. Prisen er eit samarbeid mellom Vitskapsakademiet, Kunnskapsdepartementet og The Kavli Foundation, som vart etablert av norsk-amerikanske Fred Kavli i 2000.

– Kva inneber det å vere prosjektleiar?

– Eg held i alle fasar av prisen, frå å vere sekretær for priskomiteane som foreslår prisvinnarar til styret i Akademiet, til å få spreidd nominasjonen slik at vi får relevante kandidatar, og å arrangere prisveka der vi feirar prisane i heile Noreg.

– Kven kan nominere?

– Alle, så lenge ein ikkje nominerer seg sjølv. Vi sender invitasjon til 25 000 organisasjonar og individ, og ein kan også nominere på nettsida til prisen, utan invitasjon.

– Vinnarane blir foreslått av priskomitear. Korleis fungerer dei?

– Det er tre komitear, éin for kvart fagområde. Dei har fem medlemmar og ein leiar som er ein norsk medlem av Vitskapsakademiet. Etter nomineringa har komiteane først eit to dagars fysisk møte, gjerne på Akademiet. Så kjem eit par digitale møte, og til slutt eit fysisk møte der ein kjem fram til vinnaren. Det er gjerne lagt til ein norsk utanriksstasjon.

– Kva gjer du for komiteane?

– Eg er sekretær under møta, og eg hjelper med det praktiske, set opp møte, ordnar flyreiser og hotell og passar på

FOTO: UNNI IRMELIN KVAM

EIRIK LISLRUD

Medlem av Forskerforbundet ved Det Norske Videnskaps-Akademi

STILLING

prosjektleiar, Kavliprisen

UTDANNING

cand.mag. med mellomfag i informasjonsvitskap

at arbeidet har rett framdrift. Lurer dei på noko, tek eg spørsmåla vidare til relevante personar i Vitskapsakademiet.

– Kva får forskingsnasjonen Noreg ut av slike prisar?

– Vitskapsakademiet nyttar ofte prisvinnarane som forelesarar ved større møte innanfor fagområda. No har vi

over seksti vinnarar, nokre har vore i Noreg fleire gonger, andre har ytra ønske om eit opphald ved eit norsk universitet. Det er kjekt å dele ut prisar, men ekstra kjekt at det kan gje noko tilbake.

– Kva prisvinnar hugsar du best?

– Ein blir glad i alle, men eg set ekstra pris på Jane Luu, som fekk astrofysikkprisen i 2012. Då var ho tilsett ved Massachusetts Institute of Technology. Ho kom heim til oss på middag då ho kom til prisutdelinga. No er ho professor II ved Universitetet i Oslo, vi kjenner kvarandres born, og ho har besøkt klassen til dottera vår og snakka om astrofysikk.

– Nokre faste spørsmål til slutt: Korleis ser kontoret di ut?

– Eg deler kontor med den ansvarlege for Abelprisen i matematikk. Det er nokså spartansk, men på veggen har vi eit to meter høgt og halvannan meter breitt fotografi av Eric Kandel, ein kjend nevroforskar som sat i priskomiteen i starten. Det er så flott, han ler mot oss kvar morgon, ein blir glad av det.

– Kvar tenkjer du best?

– Eg tenkjer ofte godt når eg eigentleg gjer noko anna, som når eg sit i operaen og kan kople av og la tankane gå.

– Kva vil du seie til statsråden din?

– Vitskapsrådgeving til styresmaktene er noko akademiet vårt brenn for, og fleire av landa vi samarbeider med, har slike ordningar. Det hadde vore fantastisk å kunne nytte medlemmane våre til det. Hadde eg hatt fem minutt med statsminister Jonas Gahr Støre, ville eg sagt noko slikt.

– Det er kjekt å dele ut prisar, men ekstra kjekt at det kan gje noko tilbake.

♦ AV KJERSTIN GJENGEDAL

Språkpolitikk på overflata

Karen Gammelgaard skriver oversiktlig, men lite problematiserende om hvordan de moderne, slaviske språka blei etablerte og utvikla seg.

Gammelgaard tar utgangspunkt i språkforskeren Robert L. Coopers definisjon av språkpolitikk: «at noen bevisst prøver å påvirke andres språkbruk». Med språkbruk mener hun, for det første «hvilke språk som skal brukes innenfor hvilke områder i en stat», og for det andre det som gjelder «språkets utforming». Det er de 13 slaviske språka som snakkes i størsteparten av Øst-Europa, som utforskes: belarusisk, bosnisk, bulgarsk, kroatisk, makedonsk, montenegrinsk, polsk, russisk, serbisk, slovakisk, slovensk, tsjekkisk og ukrainsk. Felles for disse språka er at de har vært gjenstand for turbulente språkpolitiske endringer siden kommunismen kollapset omkring 1989, og at de har endt opp som statsspråk i de 13 slaviske statene.

Karen Gammelgaard er professor i tsjekkisk ved Universitetet i Oslo og har fra før av skrevet en rekke artikler og bidratt med kapitler om slaviske språk og slavisk kultur, østeuropeisk språkpolitikk og tekst- og litteraturteori i antologier.

Boka har en pedagogisk og ryddig struktur. Her finner du punktlistor, oppsummeringer og tabeller. Kildene ligger som fortløpende fotnoter på bunnen av hver side, noe som holder leseflyten oppe. Alt dette fungerer fint. Likevel kan det pedagogiske virke mot sin hensikt. For eksempel der hun skriver om ulike måter å lese boka på. Boka har en tydelig innholdsfortegnelse, så det er enkelt å finne fram til det du ønsker å lese om. Hvis du er interessert i å lese om alle de 13 slaviske språka, ja, så leser du hele boka. Ingen trenger at det står: «(...) begynner du med de vestslaviske språkene, før du beveger deg til de østslaviske og slutter av med de søstslaviske», da det tilsvarer bokas kronologi.

«Når stoffet i så liten grad drøftes, gir det inntrykk av å opptre i en slags boble, beskytta fra alle andre faktorer som påvirker språk, enn språkpolitiske tiltak.»

KAREN GAMMELGAARD
Språkpolitikk i den slaviske verden.
Fra 1989 til i dag
Cappellen Damm Akademisk
288 sider
Veil. pris: kr 449

Med sine drøye 200 sider kan ikke boka annet enn å gi en overfladisk oversikt over språkpolitikken og språkbruken i de slaviske landa. Generelt er Gammelgaard lite opptatt av kausalitet, så språkpolitikken og språkbruken framstår ofte oppramsende og refererende. Dette er hovedinnvendinga mi mot boka. Den hadde framstått grundigere ved å sette språkpolitikken inn i en årsak og virkning-sammenheng. Språka hun tar for seg, og områdene de befinner seg i, er og har vært prega av mange konflikter. Når stoffet i så liten grad drøftes, gir det inntrykk av å opptre i en slags boble, beskytta fra alle andre faktorer som påvirker språk, enn språkpolitiske tiltak.

En annen utfordring boka har, er betydningene som ikke følges opp. Et eksempel er når «morsmål» og «hjemmespråk» settes opp mot hverandre. Vi får vite: «Polens statistiske sentralbyrå begynte imidlertid først i 2011 å registrere hvilke språk innbyggerne

snakket. Statistikerne brukte begrepet 'språk som ble brukt hjemme' – en påminnelse om at begrepet 'morsmål' ofte er problematisk.» Det hadde virka oppklarende om det blei skrevet et par linjer om hva som skiller disse begrepene, og hva som er problematisk med «morsmål». Særlig fordi disse begrepene blir brukt gjennomgående.

Når det er sagt, så virker noen av betydningene ansporende også. Det er flere emner jeg gjerne skulle ha lest mer om. Det gjelder for eksempel: «Det kan se ut som om det i slaviske språk holder på å bli vanligere å anse stillingsbetegnelser med hunkjønnsendelser som nøytrale.» Dette er jo veldig interessant, og står i sterk kontrast til hvordan utviklinga er her i Norge. På norsk er det nok ingen som ville mene at lærerinnen eller studiene er kjønnsnøytrale begreper. Det er lenge sia de var gangbare begreper i det hele tatt. I stedet bruker vi maskuline stillingsbetegnelser som kjønnsnøytrale – lærer og student – eller vi lager nye, kjønnsnøytrale stillingsbetegnelser for å unngå for eksempel formann og rådmann. Hva forklarer denne utviklinga i slaviske språk?

Også når Gammelgaard legger fram fordelinga av hvem som anvender hvilket språk innad i et land, pirrer det nysgjerrigheten, særlig gjelder det språkbruken i Belarus. Vi kan lese: «Det gikk ikke noen utpreget øst-vest-skillemellom russisktalende og belarusisktalende i Belarus. Fordelingen fulgte heller yrke. De som jobbet i landbruket og innen utdanning og kultur, var flittigst til å bruke belarusisk. Ansatte innen politi, militær, statsadministrasjon og finanssektoren foretrakk russisk.» Hvorfor skillemellomene går akkurat her og ikke mellom klasser eller ved geografi, som gjelder andre av de slaviske språka, får vi ingen forklaring på.

Boka fungerer for å få et overblikk i etableringa og utviklinga av de 13 slaviske statsspråka, men den refererende framstillinga gir dessverre ingen dypere forståelse for stoffet. Det oppleves problematisk at gjennomgangen av en historisk periode fra 1989 til vår tid, med mange kjente konflikter og en pågående krig, kan gjøres såpass lite aktuelt og drøftende.

AV AGNETHA THORMODSDATTER

Rike perspektiver om skyld

Et tverrfaglig forskningsprosjekt om annen verdenskrigs ettervirkninger er blitt til interessant lesning.

UNNI LANGÅS og HENRIK TORJUSEN (red.)
Krigsforbrytere i dagens estetiske minnekultur
Cappelen Damm Forskning, 2025
312 sider
Veil. pris: kr 399 / digital åpen tilgang

Tittelen er tung og lite innbydende, problematikken er skikkelig heavy, og likevel og overraskende nok er det mye i denne ferske antologien som oppleves friskt og nærmest oppløftende. Den er et eksempel på såkalte minnestudier, her beretninger om annen verdenskrig, der oppmerksomheten har beveget seg bort fra de kjempende heltene, til ofrene, men kanskje særlig til gjerningsmennene, idet man i dag søker å forstå dem bedre. Det vil si, ikke gjerningsmennene som personer først og fremst, men hvordan de endte opp i denne posisjonen, eller enda mer innviklet, de ringvirkningene som alle ugjerningene satte i gang, og som har vist seg å forplante seg i generasjoner. Går det an å snakke om at skyld og traumer arves, spørres det blant annet om.

«Mye i denne ferske antologien oppleves friskt og nærmest oppløftende.»

Boka er resultat av et forskningsprosjekt ved Universitetet i Agder. Det skrives om romaner, film, teater, en TV-serie, utstillinger, og overalt her er grunnfortellingen om krigen utfordret, ved å være nyansert og komplekse. Forfatterne møter hvert verk med et sett av begreper, som først introduseres, for så å bli anvendt i analysen. Det er tradisjonell artikkelskriving. Begrepene brukes som en lyskaster, og siden flere av begrepene går igjen, blir det for så vidt gjentakelser, men mest blir det klargjørende. Vi får etter hvert en fyldigere forståelse; de forskjellige artiklene utfyller hverandre.

Begrepene er få, men enkle, og viser seg å være effektive. Her er de viktigste: palimpsest, implisert subjekt, etterminne. Alle sammen markerer en overgang fra å forstå krigsforbryteren, som ofte er blitt tenkt som et monster, til å forholde seg til det flettverket av aktører og dragkamper og ulike fortellinger som skaper forbrytelsene og en gjerningsmann. Oppmerksomheten ligger på det *prosessuelle*. Ting blir til. Flere her henviser til Primo Levis begrep om gråsoner, at det er systemet som skaper skyld. Eller en følelse av skyld, som

for eksempel hos et barnebarn.

De beste artiklene i boka gjør noe mer enn bare å dokumentere funn, idet de klarer å gjøre dramaet de viser til, til noe allment. «Mennesket er i sin eksistens involvert i andres liv», slås det fast, og vi er jo alle etterkommere som bærer med oss skygger og spøkelser og dermed er underkastet noe vi i utgangspunktet ikke har oversikt over. Vi er alle også impliserte subjekter, som vil si indirekte involvert i andres skjebner, kanskje gjennom traumatiske minner som ikke er våre egne (etterminner), og gjennom en usynlig undertekst til egne fortellinger (palimpsest). Gjennom disse begrepene forsøker forfatterne å rydde opp i det overveldende ved krigens ugjerninger og ikke minst alt det vonde som ugjerningene har vært med på å skape. Her ligger det noe oppløftende. Noe som kan ha vært en uklar grøt, som for eksempel en diffus skyld eller skam, trer tydeligere frem. Oppmerksomheten omkring det prosessuelle byr på håp.

Denne flettverkstilnærmingen åpner opp for å se andre(s) perspektiver – og kan sikkert overføres til flere grupper og fag. Hva med å se på for eksempel ungdomskriminalitet ut fra en tanke om flettverk? Eller rusmisbruk og rasisme? Uansett er det en tilnærming som gjør at vi alle kan komme nærmere hverandre. Vi inngår i det samme overordnede, men ut fra forskjellige perspektiver.

AV AASNE JORDHEIM

Godt om Gamle Oslo

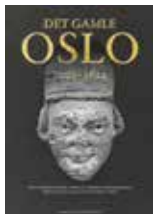
Et overflødigthorn som lykkes i å kombinere forskning og formidling.

EGIL LINDHART BAUER, SARA LANGVIK BERGE, STEFKA G. ERIKSEN, HÅVARD HEGDAL, MORTEN STIGE (red.)

Det gamle Oslo 1000–1624
Cappelen Damm Akademisk, 2024
532 sider

Veil. pris: kr 599 / digital åpen tilgang

«Opprinnelig var Oslo en gård, men for litt over tusen år siden vokste det frem en handelsplass ved Alnas utløp, ved Øra innerst i Viken.» Det er denne gården – Gamle Oslo – boken handler om. Overordnet er det en historie om vekst og forfall, handel og krig, pest og jordbruk – og strekker seg frem til den avgjørende brannen i 1624, hvorpå befolkningen mer eller mindre ble tvangsflyttet over Bjørvika til den nye byen Christiania. Det føles nesten litt urettferdig å gi bokens over 500 sider en fyllestgjørende omtale med noen korte avsnitt. Å lese

denne boken er som å være på en overdådig restaurant der man blir servert en 30-retters middag. Hver ny porsjon har både sin egen smak og sine egne ingredienser, men det er hele måltidet som vil bli husket. Én ting kan jeg dermed slå fast: Er du bare bittelitt interessert i forhistorien til hovedstaden, er artikkelsamlingen fascinerende lesning. Er du Oslo-borger, er den nesten obligatorisk. At boken har åpen tilgang og dermed kan lastes ned gratis, burde senke terskelen ytterligere.

«Å lese denne boken er som å være på en overdådig restaurant der man blir servert en 30-retters middag.»

Boken er delt i sju deler, hver med sin innledning. Den dekker temaer som næringsliv, arkitektur, makt og kultur, og hvert av kapitlene – som altså alle er fagfelleverderte artikler – er skrevet av dyktige spesialister med spisset kunnskap. Boken tar utgangspunkt i nye arkeologiske funn og ser disse i sammenheng med fagdisipliner som spenner fra «historikere, kunsthistorikere, bygnings-, religions-, tekst- og stedsnavnforskere, latinister og runologer» med islett av nye naturvitenskapelige dateringsmetoder og klimaforskning. Det boken mister i mangel på en samlet fremstilling, tar den igjen i rene tall: Nesten 40 forskere bidrar til over 30 fagfelleverderte artikler. Forfatterne kommer fra alle landets universiteter, men med klar overvekt av forskere fra Universitetet i Oslo og ansatte ved Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU). Til tross for at det er så mange bidragsyttere, fremstår boken forholdsvis homogen i skrivemåten, noe som gjør den lett å lese. Det skader heller ikke at boken er gjennomgående illustrert; den virker i det hele tatt svært gjennomarbeidet.

Den solide spredningen i faglig bakgrunn gjør boken til nærmest en slags total katalog over Gamle Oslos historie. Perspektivrikdommen – som strekker seg fra en kronologisk gjennomgang av kongemakt til ultrapresise gjenstandsobservasjoner – er bokens hovedgevinst, og som leser blir jeg selv invitert til å sette ting i sammenheng. Et eksempel: I kapittelet «Håndverk og produksjon» får vi en grundig innføring i fem håndverksyrkers virke og status fra omtrent år 1000 til 1400. Fortellingen om skomakerne i dette kapittelet er fascinerende lesning, der den tar for seg både sømteknikk, den illeluktede garvingen som foregikk midt i byen, og etableringen av skomakerlauget, som til slutt ble tatt opp i dominikanernes religiøse brorskap. Dette er nettopp et eksempel på hvordan boken fungerer: En fokusert og grundig utlegging av et spesialisert forskningstema gis allmenn verdi gjennom detaljnivå, skrivemåte og evnen til å knytte arkeologiske funn av sydde lærsko til maktstrukturer, arkitektur og kulturhistorie. For meg er også boken et strålende eksempel på at fagfelleverderte artikler kan fungere utmerket som forskningsformidling til allmennheten.

AV KJETIL VIKENE

Leike og lære er ungdomens ære

Sjå studentane, som spelar krocket! Fotografiet er teke på Noregs landbruks-
høgskole på Ås, noverande NMBU, i år 1900. Biletet finst i basen til Nasjo-
nalbiblioteket, som ikkje har fleire opplysningar om studentane og fotografen.

Studentane trur nok dei ser heilt vanlege ut. Men der tek vi dei, 125 år
etterpå: Dei er stiligare enn dei anar.

Foto: ukjent/Nasjonaltbiblioteket (offentleg eigedom)

Gjesteskribentene skriver sant og subjektivt om forskning. De faste gjestene er John Peter Collett, Helga Eggebø, **Oddveig Storstad** og Lorenz Khazaleh.

Motivasjonens betydning:

Hvorfor norsk skole sliter

Den spenningen jeg kjenner på hver gang jeg åpner en fil full av nyinnsamlede data, er på nivå med spenningen som setningen «da kan vi åpne pakkene» utløste hver julaften i barndommen. Mye er som forventet, det var ski i den lange smale pakken, men noen ganger dukker det opp overraskelser du var totalt uforberedt på.

Det første jeg gjør når jeg gyver løs på en ny datafil, er å gå gjennom alle frekvenstabellene, danne meg et inntrykk av dataene og forsikre meg om at det ikke er noen feil i dataene. For to år siden noterte jeg, med stor skrift «Må være feil!!!! Sjekk opp!» ved en frekvenstabell. At 13,9 prosent av elevene på 9. trinn hadde krysset av for svaralternativet «ungdomsskole» som svar på hvor lang utdanning de så for seg å ta, måtte være feil. Det var jeg helt sikker på. I 2016 var tilsvarende andel 5,3 prosent, mens den var 2,9 prosent i 2009.

Det var ikke feil – på seks år hadde andelen ungdomsskoleelever som ikke ville ta ytterligere skolegang, økt med 8,6 prosentpoeng! Det hadde selvsagt hjulpet om Sverige kunne melde om samme tendens, men nei, slik var det ikke. Det synes altså som om senderen (samfunnet) ikke

helt når frem til mottakeren (ungdommen) med sitt budskap om at utdanning er nødvendig om man skal lykkes i livet.

De ungdommene som våren 2022 krysset av for at de ikke ville fortsette skolegangen etter ungdomsskolen, skjønte sikkert at det var et urealistisk ønske. De aller fleste av dem sitter i dag på en videregående skole, men de sitter der med lavere motivasjon enn kull før dem har hatt. Snart kommer de til et universitet nær deg.

Fra 2016 har altså norske elevers skolemotivasjon falt betydelig, og det er alvorlig. Ikke først og fremst fordi færre ser for seg at de skal på universitetet, men fordi de går ut av grunnskolen og inn i videregående skole med svakere faglige kunnskaper enn de ellers ville ha gjort. Jeg er klar over at dette hverken kvalifiserer til en nobelpris eller bidrar til å flytte forskningsfronten en eneste millimeter, men altså – hold dere fast: Det er en sammenheng mellom motivasjon og prestasjon.

Resultatene jeg har referert til, stammer fra ICCS 2022-undersøkelsen. ICCS er én av flere internasjonale studier som følger utviklingen i norsk skole over tid. Mens ICCS måler ungdomsskoleelevers demokratiske kom-

petanse, måler PISA, TIMSS og PIRLS deres kompetanse i lesing, matematikk og naturfag. Alle disse studiene viser at norske elever presterer dårligere enn de gjorde tidligere. Når vi finner at svekket skolemotivasjon er en viktig forklaring på hvorfor norske elever hadde betydelig lavere demokrati- og medborgerskapskompetanse i 2022 enn i 2016, er det noe vi ikke kan slå oss til ro med.

Hvor kommer den svekkede skolemotivasjonen fra? Er det skolens skyld alene? Hvor mye skade gjorde skolenedstengningene under pandemien? Er det en motreaksjon på det evige maset om at alle må ta høyere utdanning? Er det tanken på å måtte prestere for å komme videre i utdanningssystemet som knekker noen, mens andre demotiveres fordi de uansett ikke har tenkt seg på noe universitet?

Bør vi som samfunn gå litt inn i oss selv og se om det er vi – ikke skolen – som skaper stress og press hos de unge? Har vi gjort læring, skole og kunnskap til midler og ikke til mål i seg selv? Hvor ble det av kunnskapens egenverdi? Når snakket vi sist om allmennkunnskap? Har vi fratatt de unge mulighet til å erfare at det å lære er gøy? At det gir mestring og motivasjon for mer læring?

Faren er dominoeffekten som blant annet kan føre til at vi oftere kommer til å gi karakteren E på det syltynne grunnlaget «kandidaten har i alle fall prøvd» og en D på grunnlag av «det er jo noe her».

AV **ODDVEIG STORSTAD**
professor ved Institutt for lærerutdanning, NTNU

«Hvor kommer den svekkede skolemotivasjonen fra? Er det skolens skyld alene?»

Har du forsikringer til rett pris? Sjekk med oss!

Når sjekket du sist prisen på bil-, hus- eller kjæledyrforsikringen din?
Vi har byttet leverandør på de individuelle skadeforsikringene, og det betyr mer konkurransedyktige priser. Bruk noen minutter på å få et tilbud fra oss. Du kan spare penger – kanskje mer enn du tror. Ta kontakt med oss i dag.

Foto: 123rf.com

Kontakt oss for hjelp med forsikring.
Tlf. 23 11 35 78

● forskerforsikring.no

FORSKER
FORBUNDET

Feirer ny særavtale ved UNIS

Etter mange års arbeid har Forskerforbundet forhandlet fram en egen særavtale ved Universitetssenteret på Svalbard (UNIS). – Avtalen vil gi de ansatte større trygghet, sier Forskerforbundets lokallagsleder Frank Nilsen (t.v.).

UNIS er et utdannings- og forsknings-senter i Longyearbyen, og den nordligste utdanningsinstitusjonen innen høyere utdanning. Forskerforbundets lokallag ved UNIS har i tretten år arbeidet med å etablere en lokal særavtale, og nå er prosessen endelig i mål.

– Jeg er veldig fornøyd med at arbeidet med å få på plass en avtale har gitt positive resultater. De lokale tillitsvalgte har gjort en formidabel innsats, sier spesialrådgiver Lene Ståhl i Forskerforbundets sekretariat, som har bistått lokallaget i prosessen.

Ny avtale sikrer stipendiatrettigheter

Forskerforbundet og Tekna har inngått en avtale med Abelia som sikrer forskningsinstitutter under Abelia mulighet til å ansette stipendiater og postdoktorer midlertidig, hvor stipendiaterne og postdoktorerne får tilsvarende rettigheter som i universitets- og høyskolesektoren.

Det betyr at midlertidig ansatte etter denne avtalen har krav på oppfølging, karriereveiledning og arbeidsvilkår som setter dem i stand til å gjennomføre en stipendiatperiode fram til doktorgrad, og en postdoktorperiode fram til kvalifikasjoner til en førsteamanuensis/seniorforskerstilling. Avtalen sikrer forlengelse ved sykdom og permisjon som følger av lov og avtaleverk. Du finner avtalen på våre nettsider.

Ivrig lederduo i gang med jobben

Forskerforbundets nyvalgte lederduo er klar for tøffe kamper i året som kommer. Steinar A. Sæther og Hilde Gunn Slottemo ble i høst valgt til ny leder og nestleder i Forskerforbundet, og de to historieprofessorene har nå inn tatt kontorene.

– Det er mye nytt og mye møter, men det er kjempeartig å være i gang. Vi har blitt tatt godt imot av flinke folk, og gleder oss til arbeidet framover, sier Slottemo. Sammen med Sæther utgjør hun Forskerforbundets nye lederduo.

– I starten prioriterer vi å gjøre mye sammen. Vi har begge bakgrunn fra universitets- og høyskolesektoren, og har mye å lære om andre deler av kunnskapssektoren og andre tariffområder. Planen er å komme oss mye ut framover, og møte lokallag og tillitsvalgte fra alle deler av organisasjonen, forteller Sæther. Du kan lese hele intervjuet på våre nettsider.

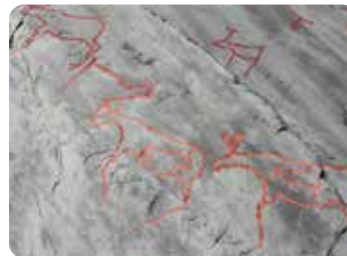
Steinar A. Sæther valgt som leder for Unio stat

Unios styre har oppnevnt nye forhandlingsutvalg for de ulike tariffområdene. Forskerforbundets leder Steinar A. Sæther overtar etter Guro Elisabeth Lind som leder for Unio stat, og Roar Fosse fra Politiets Fellesforbund er ny nestleder.

Forskerforbundet har fire representanter i forhandlingsutvalget Unio stat. I tillegg til leder er det nestleder Hilde Gunn Slottemo, avdelingssjef for forhandlingsavdelingen Jan Pieter Groenhof og forhandlingssjef Jorunn Solgaard som er våre representanter i utvalget.

I alle øvrige tariffområder har Forskerforbundet én representant i Unios forhandlingsutvalg. Der er det ansatte i forhandlingsavdelingen som representerer oss.

Stillingsstruktur i ABM-sektoren

Det er gjennomført en rekke kartlegginger, lønns- og medlemsundersøkelser som viser at det mangler en enhetlig stillingsstruktur og stillingsbetegnelser i arkiv-, bibliotek- og museumssektoren (ABM). Mange ansatte i sektoren opplever også reduserte karrieremuligheter, og det mangler et toppstillingsnivå for vitenskapelige stillinger.

Dette vil Forskerforbundet gjøre noe med. For å styrke arbeidet med stillingsstruktur og lønn lokalt, inviterer vi alle lokallag i ABM-sektoren til å delta på regionale halvdagssamlinger våren 2025. Der skal vi lære av hverandre og hente inspirasjon fra lokallag som har kommet et godt stykke på vei når det gjelder dette arbeidet lokalt. Du finner mer informasjon i kursoversikten på nettsidene våre.

Forskerforbundet i sosiale medier

Som alle andre organisasjoner deler Forskerforbundet informasjon, tilbud og nyheter på sosiale medier. Du kan følge oss på Facebook, Instagram og LinkedIn, og høsten 2024 ble det også opprettet en konto på Bluesky. Samtidig valgte vi å avslutte vår aktivitet på X (tidligere Twitter).

– Vi hadde i lengre tid redusert aktivitet på X, og kom til at det mest ryddige var å avslutte vår konto. Det lå en samlet vurdering bak beslutningen. X utviklet seg over tid til en plattform som ga lite konstruktiv debatt, og i tillegg reagerte Datatilsynet på plattformens behandling av personvernet, sier generalsekretær Birgitte Olafsen. Hun understreker at all viktig medlemsinformasjon også vil finnes på Forskerforbundets nettsider.

FORSKERFORBUNDET

- er landets største og ledende fag- og interesseorganisasjon for ansatte i forskning, høyere utdanning og kunnskapsformidling.
- har over 26 000 medlemmer og er tilsluttet Unio – hovedorganisasjonen for universitets- og høyskoleutdannede.
- arbeider for høyere lønn og bedre arbeidsvilkår for medlemmene.

KURS OG SEMINARER

Tillitsvalgtopplæring og seminarvirksomhet tilhører vår kjerneaktivitet, og er en viktig forutsetning for arbeidet i Forskerforbundet. Vi tilbyr en kombinasjon av kurs med fysisk oppmøte og digitale kurs/webinar. Alle med verv i lokallag og foreninger kan melde seg på våre kurs og seminar. Følg med på våre nettsider for oppdatert kursprogram: forskerforbundet.no/kurs.

VERV EN KOLLEGA

Kjenner du noen som kan bli medlem i Forskerforbundet? Verver du nye medlemmer får du digitale gavekort som kan brukes der du selv ønsker. Du får 500 kroner i vervepremie for hvert nye medlem du verver. På Min side finner du oversikt over dine vervinger og din poengsaldo.

FORSKER FORBUNDET

Følg oss!

Facebook @forskerforbundet
Instagram @forskerforbund
Bluesky @forsker.bsky.social

FORSKERFORBUNDETS HOVEDSTYRE 2025–2027: Steinar A. Sæther, Universitetet i Oslo (leder), Hilde Gunn Slottemo, Nord universitet (nestleder), Ann Cecilie Bergene, NIFU, Jo Rune Ugulen Kristiansen, Arkiverket, Bente Ovèdie Skogvang, Universitetet i Innlandet, Tord Mjøsund Talmo, NTNU, Hugues Verdure, UIT Norges arktiske universitet, Tony Burner, Universitetet i Sørøst-Norge (1. vara), Cecilie Wingerei Lilleheil, Universitetet i Oslo (2. vara), Rannveig Sjøvaag, Kulturdirektoratet (3. vara) | **SEKRETARIATET:** Generalsekretær: Birgitte Olafsen.

STAB: Kommunikasjonsleder Lars Kolltveit, informasjonsleder Unn Rognmo, spesialrådgiver Synne Freberg | **FAGPOLITISK AVDELING:** Avdelingssjef Bjørn T. Berg, fagsjef Jorunn Dahl Norgård, spesialrådgiver Kari Folkenborg, spesialrådgiver Jon Wikene Iddeng, spesialrådgiver Ashild Olaussen | **FORHANDLINGSAVDELINGEN:** avdelingssjef Jan Pieter Groenhof, forhandlingssjef Jorunn Solgaard, advokat/spesialrådgiver Ingvild Irgens-Jensen, rådgiver Petter Lysrud Johannessen, seniorrådgiver Petter Sommervold, spesialrådgiver Lene Ståhl | **JURIDISK AVDELING:**

Avdelingssjef/advokat Mariann Helen Olsen, advokat Christoffer Hjelde, advokat Eirik Kollerøy, advokat Hildur N. Nilssen, advokat Asmund Riegels, advokatfullmektig Balrin Kaur Bisal

ORGANISASJONS AVDELINGEN: Organisasjonssjef Joar Flynn Jensen, seniorrådgiver Nina Fjeld, seniorrådgiver Cecilie Frich, seniorrådgiver Brit Helen Hesselberg, rådgiver Rita Kvæl.

ADMINISTRASJONS AVDELINGEN: Administrasjonssjef Kjetil Mørk, konsulent Magnus Prestaasen, rådgiver HR & administrasjon Ane Rinnaas Skuseth, konsulent Marit Sømmer, IT-rådgiver Øyvind Åsebøstøl, seniorcontroller Lina Haugland, rådgiver HR & lønn Elisabeth Johansen, controller Sofie Myrland Kjellgren, konsulent Helge Mjømæ, regnskapskonsulent Tore Sandnes, fagsansvarlig medlemservice Linda Pettersson, konsulent Trinelise Aikio, seniorkonsulent Hans Askildsen, konsulent Hans-Marius Johansen.

Ny Kunnskapsallianse krever forskningsløft

Sammen med åtte andre organisasjoner har Forskerforbundet etablert Kunnskapsalliansen. Målet er et politisk forlik som sikrer økte forskningsinvesteringer.

Mens norske forskningsinvesteringer gikk ned med 3,5 prosent i forrige statsbudsjett, har våre naboland lansert kraftige forskningsinnsatser. Den danske regjeringen setter av 15 milliarder til grønn forskning og innovasjon. Den svenske regjeringen øker forsknings- og innovasjonsbudsjettet med 6,5 milliarder. Og i Finland er det tverrpolitisk enighet om en forpliktende plan for å øke forskningsinvesteringene til *fire prosent* av BNP.

Sammen med åtte andre organisasjoner har Forskerforbundet etablert Kunnskapsalliansen, med krav om en lignende satsing her hjemme.

– I EU har Draghi-rapporten utløst en stor debatt om sviktende innovasjon og konkurransekraft, og våre nordiske naboer har forstått alvor. Men i Norge går vi motsatt vei, og kutter i kunnskapsinvesteringene. Vår beskjed til stortingspolitikkerne er at det er en uklok prioritering, sier Forskerforbundets leder Steinar A. Sæther.

Den nyvalgte forbundslederen håper Kunnskapsalliansen vil bidra til et større politisk press for nødvendige investeringer i kunnskap.

– Forskning er ikke bare en utgiftspost, det er en investering som gir stor avkastning. Mindre investeringer i kunnskap i dag, fører til et fattigere samfunn i morgen. Det har ikke Norge råd til, sier han.

I en Kunnskapserklæring foreslår de ni organisasjonene å øke offentlige investeringer i forskning og innovasjon til 1,25 prosent av BNP fram mot 2030. Erklæringen ble lagt fram samme dag som høringen om regjeringens Perspektivmelding.

– Forskningsminister Oddmund Hoel har sagt at regjeringen vil tilbake til «normalnivået i 2019». Men det Norge trenger nå, er en regjering som ser framover mot 2060, slik de gjør med Perspektivmeldingen. Regjeringen vil aldri løse de store samfunnsutfordringene uten å satse mer på kunnskap. Både norsk velferd og samfunnsberedskap er avhengig av et taktskifte i kunnskapspolitikken, sier Sæther.

Forskerforbundets leder Steinar A. Sæther, her fra høstens demonstrasjon mot kutt i kunnskapssektoren. Nå står han sammen med åtte andre organisasjoner i kampen for økte kunnskapsinvesteringer.

Dette er Kunnskapsalliansen

- Kunnskapsalliansen består av Abelia, Akademiet for yngre forskere, Det Norske Videnskaps-Akademi, Foreningen for innovasjonsselskaper i Norge (FIN), Forskerforbundet, Forskningsinstituttene fellesarena (FFA), Norsk studentorganisasjon, Tekna og Universitets- og høyskolerådet
- Alliansen arbeider for økte investeringer i forskning og innovasjon, og har gått sammen om en Kunnskapserklæring med fire hovedkrav:
 - Et tverrpolitisk forlik om en langsiktig og forutsigbar finansiering av forskning og innovasjon
 - Øke offentlige investeringer i forskning og innovasjon til 1,25 prosent av BNP fram mot 2030
 - Styrke grunnmuren i norsk forskning ved å sikre universiteter, høyskoler og forskningsinstitutter gode rammebetingelser
 - Videreutvikle rammevilkår som bidrar til etablering og skalering av flere forskningsbaserte bedrifter og øker næringslivets investeringer i FoUI
- Alliansen vil fremme sine krav mot regjeringens budsjettarbeid, stortingspartienes programprosesser og stortingsvalgkampen i 2025
- Du finner Kunnskapserklæringen på Forskerforbundets nettsider

Det er nå verden trenger oss

Bare noen uker inn i et nytt verv som leder av Forskerforbundet er det lett å bli motløs. For oss som tror på kunnskap, forskning, yttingsfrihet og demokrati, er det langt mellom de gode nyhetene. Vi ser både usaklige og farlige politiske angrep på forskere og andre kunnskapsarbeidere. Vi ser angrep på internasjonale avtaler og regelrett motarbeidelse av demokratiske beslutningsprosesser. Vi går inn i en tid der den frie forskningen og den akademiske friheten kommer til å bli satt under sterkt press, også i land med lange demokratiske tradisjoner. Selv om situasjonen er en helt annen her hjemme, er det også *her* liten politisk vilje til å satse på forskning og høyere utdanning.

Likevel, eller kanskje nettopp derfor, er arbeidsgløden større enn noensinne. Akkurat nå kjennes det som om vi i Forskerforbundet trengs mer enn noen gang, og at sakene vi jobber med, er viktigere enn på lenge.

I vårt nye arbeidsprogram for perioden 2025–2027 har vi tre hovedprioriteringer: en framtdsrettet kunnskapspolitikk, attraktive arbeidsplasser, og demokrati og medbestemmelse.

En **framtdsrettet kunnskapspolitikk** handler om langsiktig kvalitet i både forskning og høyere utdanning. På overflaten er dette en lett oppgave. I arbeidsprogrammet nevnes mange gode mål, som styrket forskningsinnsats, kvalitet i utdanningene og akademisk frihet. Når dette skal konkretiseres, blir det med en gang vanskeligere å enes om veivalg og strategier. Og det kan bli krevende avveininger for hovedstyret vårt når det gjelder hva vi skal fokusere på først og med størst tyngde. De første møtene med det nye styret tyder på at vi kommer til å få grundige, morsomme og perspektivrike debatter.

Vi er alle svært opptatt av sammenhengen mellom faglig kvalitet og gode arbeidsvilkår. Det er gledelig å se at vi ikke står alene om å ha høye mål for kunnskapssektoren. Kunnskapsalliansen som Forskerforbundet har tatt initiativ til, demonstrerer det til fulle.

Samtidig vet vi hvor lang vei det kan være fra fagre ord og politiske målsettinger til hvordan dette oppleves på den enkelte arbeidsplass i praksis. Vi som organiserer forskere og andre kunnskapsarbeidere, står i en unik posisjon til å påvirke hvordan praksis må forbedres. Og det er menneskene som må stå i sentrum, også for et velfungerende forskningssystem.

At kunnskapssektoren har **attraktive arbeidsplasser**, er viktig for våre medlemmer, men det er først og fremst viktig for hele samfunnet vårt. Norsk verdiskaping og norsk beredskap er helt avhengig av at de beste hodene og de mest nysgjerrige sjelene blant oss finner det forlokkende å søke seg arbeid i kunnskapssektoren. I 2022 ville bare 1 av 3 unge forskere, og bare 1 av 5 postdoktorer, anbefale andre unge en forskerkarriere. Det er lite trolig at våre kolleger er mer optimistiske nå. Dette er det en politisk oppgave å gjøre noe med.

Vi vet allerede en god del om hva som skal til: Ingen skal måtte føle at de fordyper seg til irrelevant, midlertidige ansettelser og økonomisk utrygghet. Til syvende og sist handler det kanskje først og fremst om å finne tilbake til noe av det som bidro til at mange av oss valgte forskning som karrierevei: en meningsfull jobb med en fast, trygg stilling og betydelig forskningstid og frihet – noe av det mange unge forskere i dag ser langt etter.

Vår tredje hovedprioritering er **demokrati og medbestemmelse**. Dessverre ser vi klare tendenser til et mer hierarkisk arbeidsliv, der de ansatte opplever større avstand til ledelsen og mer autori-

Akkurat nå kjennes det som om vi i Forskerforbundet trengs mer enn noen gang, og at sakene vi jobber med, er viktigere enn på lenge.

tære ledelsesformer. Dette er en utfordring som preger hele kunnskapssektoren, og som løftes fram av tillitsvalgte i hele bredden av Forskerforbundet.

I universitets- og høyskolesektoren ser vi at universitetsdemokratiet er under press, og at kollegiale organer blir mindre viktige. Det er et stort paradoks at dette skjer samtidig med at universitetenes rolle som frie, kritiske samfunnsaktører er viktigere enn på lenge. I andre deler av kunnskapssektoren ser vi at medbestemmelsen utfordres, og at tillitsvalgte sliter med å involveres godt i viktige avgjørelser for de ansatte. Resultatet er dårligere beslutninger og dårligere arbeidsmiljø. Å være med og bestemme gir mening til arbeidet og er et botemiddel mot fremmedgjøring og usaklige angrep utenfra.

Våre tre hovedprioriteringer er områder som Forskerforbundet har vært engasjert i helt siden oppstarten, men de virker mer relevante enn noensinne. Nå skal hovedstyret straks konkretisere arbeidsprogrammet og gi en retning for hvordan vi skal arbeide med prioriteringene det kommende året.

Uansett er våre krav – om skikkelige arbeidsvilkår for kunnskapsarbeidere, om akademisk frihet og om økte investeringer i forskning – til beste for hele samfunnet.

Verden trenger kunnskap, og kunnskapsarbeiderne trenger oss.

DRØMMER DU OM Å REISE?

TRYGT OG
ENKELT!

ET DEILIG ELVECRUISE PÅ RHINEN

Avreise 31. august - 7. september / 8 dager / fra kun 22.750,- per person

I Grand Est regionen nordøst for Paris i Frankrike finner vi byen Reims. Kjent for produksjon og om-setning av blant annet vin og særlig champagne. Det finnes store lagre fylt med edle dråper hugget ut i huler i kalk klippene i byen. Reims er i tillegg kjent for en tradisjonsrik tekstil industri, drevet av familien Gobelins før de kom til Paris. Her skal vi oppholde oss i 3 netter der vi den ene dagen drar på en spennende utflukt til blant annet Hautvillers med inkludert gårdsbesøk, omvisning og champagnesmaking! Videre skal vi til Épernay, - byen som huser de aller største champagnemerkenes. Hva er vel mer fransk enn å finne en hyggelig kafe der man kan innta noe godt å drikke og drømme seg bort? Vi anbefaler et besøk i Reims vakre katedral Notre-Dame de Reims.

HERLIG VINREISE TIL ALSACE

Avreise 7. - 9. september / 5 dager / kun 8.450,- innen 15/6 deretter kr 9.450,-

Bli med på en uforglemmelig reise gjennom hjertet av Alsace; der hvor Frankrike og Tyskland **møtes!** Vi utforsker noen av Frankrikes mest sjarmerende landsbyer og smaker på verdens mest berømte viner. Fra de middelalderse gatene i Riquewihr og Keyserberg, til vin-markene langs den berømte Route des Vins, vil vi oppleve regionens rike kultur, historie og enestående natur! Det legges opp til en dag langs vinruten, med besøk til Haut-Koenigsbourg og en vingård. Du kan også få med deg en utflukt til den vakre byen Luzern i Sveits! Vi flyr direkte tur/retur Oslo - Basel. En tur som kombinerer det beste av vin, kultur og opplevelser!

Transportvegen 17, 4735 EVJE post@touring.no tlf 37 93 15 15

Se alle våre turer på www.touring.no

RISDAL
TOURING